

KROK

2

Ročník 7/2010

Kulturní
Revue
Olomouckého
Kraje

OBSAH ČÍSLA

ÚVODNÍK

Vývoz konzervatismu – *Helena Veličková* 1

ROZHOVOR

Čína se k nám dostává blíž – *Helena Veličková s Xu Weizhu* 5

Taiji, aneb jak správně obejmout tygra

– *Štěpán Kohout s Janou Hrbáčovou* 8

Jsem pyšná na každého žáka, který zařadil výtvarné umění

mezi své lásky... – *Renáta Fífková se Zuzanou Hrubošovou* 11

OSVÍCENÉ HLAVY MINULOSTI

O konfuciánských ctnostech – *Hana Zralá* 15

Z CEST

Kulturní svéráz dnešní Číny – *Dagmar Skokanová* 20

Čínský drak k pohledání – *Jiří Hubička* 27

PÍSMO

Čínské písmo je zkouška intelektuální odvahy – *Jiří Janoš* 33

OLOMOUCKÁ OHLÉDNUTÍ

Zastaveníčka v olomouckých ulicích III. – *Nela Chládková* 40

MUZEJA

Z dějin Arcidiecézního muzea v Olomouci (2. část) – *Leoš Mičák* 43

ŘEČ SYMBOLŮ

Růže, královna květin – *Renáta Fífková* 50

KNIHOVNY

Čína k vám promlouvá... – *Vladimír Klásek* 53

KNIHY OKNO DO SVĚTA

Tváře Japonska a Koreje skrývají za víčky oči Číny (recenze)

– *Helena Veličková* 54

Váchal v Japonsku (recenze) – *Helena Veličková* 56

KNIHY Z REGIONU

Zapomenutý král (recenze) – *Helena Veličková* 58

Mapa staré Olomouce ukrytá v kameni (recenze)

– *Helena Veličková* 61

REGIONÁLNÍ KULTURNÍ OSOBNOSTI 63

Doprovodné ilustrace jsou přejaty z čínských internetových stránek

Na obálce: Krajina neznámého čínského malíře

KROK • Kulturní revue Olomouckého kraje
Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 7., číslo 2, vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktorka: PhDr. Helena Veličková,
e-mail: velickova@vkol.cz
Odpovědná redaktorka: Mgr. Olga Chmelíčková,
e-mail: olga.chmelickova@vkol.cz

Redakční rada:

PhDr. Renáta Fífková,
e-mail: firkova@vmo.cz

Mgr. Nela Chládková
e-mail: nela@vkol.cz

RNDr. Lenka Prucková,
e-mail: pruckova@kml.cz

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci,
Bezručova 3, 779 11 Olomouc
Tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774
e-mail: redakce@vkol.cz
IČO: 100625

Grafická úprava obálky: Ivana Perůtková
Technická redakce: Petr Jančík
Tisk: Polygrafické středisko
Univerzity Palackého v Olomouci
Biskupské nám. 1, 771 11 Olomouc

ISSN: 1214-6420 (tištěná verze)
1214-648X (elektronická verze)
Registrace: MK ČR E 6450

www.vkol.cz/krok

Uzávěrka čísla: 15. dubna 2010

Vývoz konzervatismu

Helena Veličková

Zvítězí-li v člověku přirozenost nad kulturou, stane se divochem. Zvítězí-li kultura nad přirozeností, stane se učeným knihomolem. Jen tehdy, když kultura a přirozenost jsou v rovnováze, je člověk ušlechtilý a dokonalý.

Konfucius

Pamatuji se ještě na lekce marxistické filozofie, kdy nám vštěpovali, jak vyvrcholením komunistické revoluce bude „vývoz revoluce“, tedy expanze komunistické myšlenky do celého světa, který se jejím přijetím postupně sjednotí. Vývoz revoluce tedy pro starší a „zkušenější“ generace není nový pojem, ale což takhle „vývoz konzervatismu“? Zní to podivně, ale dělo se to dříve a děje se to v jistém smyslu i teď, v globalizovaném světě. Západ se čile stýká s Východem, Sever s Jihem, takže není divu, že leccos, co doma vyhodili za dveře, se jinde hodí pro oživení duchovní stagnace nebo naopak jako stabilizátor neklidných myslí.

Křesťanství v evropských zemích zápasí o životaschopnost a vliv, zato v Africe, rozvojových zemích, dokonce v Číně přibývá křesťanů. Naopak taoismus, buddhismus, konfucianismus a jiné prastaré ideologie se vyvážejí do západního světa, který trápí krize hodnot. V druhém čísle letošního KROKu věnujeme více pozornosti hlavně Číně. Poznáme, že jakkoliv čínská slova a jména zní exoticky, myšlenkově v zásadě nejde o nic nového – jak jinak také u staré civilizace s konzervativní ideologií? Vždyť zastřešujícím pojmem konfucianistického pohledu na smysl civilizace je lidskost.

Termín, který znají všechny jazyky, ale málokterý člověk ví přesně, co znamená.

Když v Olomouci v roce 2007 vznikla Konfuciova akademie, její název také vlastně nebyl ničím novým. Vývoz čínského konzervatismu formou prvních konfuciánských akademií se uskutečnil v Koreji v 1. století před Kristem. Korejci se pak stali horlivějšími stoupenci konfucianismu než samotní Číňané. Až od druhé třetiny 20. století konfucianismus na Východě rychle ustupuje. Dnes o tom svědčí například nárůst kremací ve velkých městech: V Soulu v roce 2000 to bylo 55 procent na celkovém počtu pohřbů. Zároveň přibývá lidí, kteří si přejí, aby po smrti jejich popel byl rozptýlen. Přitom pravidelné přinášení obětí na hroby předků bývalo základní povinností člověka, což současné konfuciánce velmi trápí. Naštěstí pro ně v menších městech a na venkově se stále pohřbívá především do země – do hrobů, jejichž správnou

polohu určili specialisté na starou geomantii. Jejich nauka feng-šuej (o harmonii mezi člověkem a prostředím, zejména v bydlení) se dostává v Evropě do módy a její znalost vylepšuje tržní image renomovaných architektů.

V našem poněkud schizofrenním, odcizujícím se světě zní konfuciánské učení o všeobecné harmonii v lidské společnosti jako sen. Přesto se ve východní Asii udrželo tisíce let a působilo jako státní ideologie, což svědčí o jisté univerzální platnosti jeho hodnot. Čína je jediným státem, který si udržel kontinuitu od starověku do současnosti. Stojí tedy za to, porovnat její staré zásady řízení společnosti s dnešní každodenní praxí.

Termín „konfucianismus“ se vžil na Západě, ale v čínském pojmenování termín není odvozen od Konfuciova jména, nýbrž znamená „nauka vzdělanců, literátů“. Tímto slovem se vždy označovali lidé mírné a laskavé povahy, vzdělaní, ale nenásilní a nevojači.

Podle Konfucia má ústřední význam kvalita lidských vztahů. Každý člověk, ale přirozeně i zvíře, strom atd. má ve světě své místo, a tím je také určeno, jak se má chovat k okolnímu světu a jak se tento svět bude chovat k němu. Individualismus, snaha prosadit sebe a přeměnit okolní svět tak, aby jedinci vyhovoval, je pošetilost, předurčená k tragickému konci. Zlaté pravidlo, jak kvalitních vztahů dosáhnout, uvádějí Konfuciovy Hovory: „Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim.“

Mezi lidmi vymezuje Konfucius pět základních vztahů: vztah oddanosti syna vůči otci, vztah poslušnosti mezi poddaným a vladařem (nebo obecně mezi každým podřízeným a nadřízeným), vztah podřízenosti mezi ženou a jejím manželem, vztah úcty mladšího ke staršímu a konečně vztah důvěry mezi přáteli.

Pouze vztah mezi přáteli se týká dvou rovnocenných partnerů, všechny ostatní jsou mezi někým, kdo stojí výš, a někým, kdo stojí níž. V Číně, Koreji i Japonsku je proto i dnes zcela samozřejmé, že při setkání s někým druhým se každý nejdříve snaží zjistit, kam má nového partnera zařadit. Jinak neví, jestli má užít v řeči uctivých slov, nebo naopak mluvit svrchu. Chce se o partnerovi co nejrychleji dovědět, jaké je jeho postavení v práci a jak je starý. Pokud jde o manželství, vyplývá ze zmíněného principu hierarchie, že vztah muže a ženy nemůže být nikdy založen na přátelství. Rodina však hraje velmi významnou roli a chápe se v širokém smyslu – zahrnují se do ní i velmi vzdálení příbuzní. Celou společnost a celý stát lze tedy chápat jako nějakou „velkorodinu“. Všechny

vztahy však musí existovat oboustranně: nejenom že děti mají ctít rodiče a poddaní panovníka, ale také rodiče musí pečovat o děti a panovník o svůj lid. Z chlapců se mají vychovat muži, dbalí správného chování, spravedliví, toužící po poznání a vědě a ctnostní. Nejdůležitější je ctnost lidskosti, „žen“, což v převodu na pojmy Západu zahrnuje laskavost, dobrosrdečnost, soucit, milosrdenství a skromnost. „Žen“ se překládá někdy také jako „humanita“ a „dobro“.

Učitelé byli v Číně tradičně velmi uctívání a do dnešních dob se zachovalo úsloví, že „rodiče dítě živí, ale učitel je vychovává“. Morální závazek žáka k učiteli se blížil závazkům syna k otci a tato tradice je do značné míry stále živá.

K představě harmonického světa patří i úcta projevovaná předkům. Čínané odedávna věřili, že duchové zemřelých lidí žijí na Nebesích a pozorně sledují chování svých potomků. Pokud se potomci starají o jejich hroby a přinášejí jim oběti, snaží se jim zajistit co nejlepší osud. Když je potomci přezírají, mohou se duchové změnit v demony a začít jim škodit. Rituály mohou však vykonávat jen přímí potomci mužského pohlaví – tedy syn, vnuk, pravnuk atd. Z toho vyplynula základní životní nutnost, aby měl každý muž aspoň jednoho syna a rod mohl pokračovat. Ženy se tak dostaly do druhořadé pozice. Mluvílo se o jejich naprostém podřízení mužům: v dětství podléhaly vůli otce, v dospělosti manžela a ve stáří jako vdovy nejstaršího syna. Jejich životním úkolem se stalo rodit co nejvíce synů. Konfuciov pohled na ženy dobře charakterizuje citát z Hovorů: *„Pravil Mistr: S ženami a lidmi nízkého rodu je těžko jednat. Jsi-li k nim laskavý, jsou vzpurní, a udržuješ-li je v povzdálí, hněvají se na to.“*

Součástí konfuciánského uspořádání společnosti byly státní zkoušky, teoreticky dostupné každému bez ohledu na původ. Spočívaly v prověrc znalostí čínských klasických spisů a musel je složit každý, kdo chtěl něco znamenat, úředníci stejně jako vojenští velitelé. Kupodivu během šíření konfuciánské ideologie tento princip nikdy nepřijalo Japonsko, kde rod znamenal více než talenty. Kdo se nenarodil jako příslušník aristokracie, tedy neměl v Japonsku žádnou naději na získání státního úřadu. Vzdělání v Japonsku obecně nehrálo takovou roli jako v Číně, i když mnozí samurajové intenzivně studovali čínské klasiky a učili se čínsky.

Další konfuciánskou politickou zásadou (kterou však opět Japonsko nikdy nepřijalo), byla koncepce Mandátu Nebes. Panovník měl mandát k vládě pouze za předpokladu, že jeho vláda prospívá lidu. Pokud se mu nedařilo zajistit spravedlivou a stabilní vládu (třeba i proto, že na Čínu se snesly přírodní pohromy), nebo pokud jednal v rozporu se zásadami konfuciánské etiky, bylo možné morálně ospravedlnit vzpouru proti panovníkovi. V Japonsku nikdy nic takového neplatilo, a proto tam již nejméně 1400 let vládne jedna jediná dynastie tennóů. „Nebeští vládci“ totiž v Japonsku odvozují svůj původ od bohyně Slunce Amaterasu, a jsou proto v jiném postavení než čínští císařové – nemůže je sesadit nikdo, kdo takový původ nemá. Na druhé straně japonští tennóové drželi skutečnou moc v rukou jen zřídka a většinou za ně vládli regenti, kteří pocházeli z úplně jiných rodů, než byl ten císařský.

V Japonsku 21. století mizí konfuciánské zásady jako tající sníh. Sice bylo všude a vždy osudem filozofických i prakticky koncipovaných teorií,

že ustupovaly v konkrétních lidských osudech před zeleným stromem života, ale v Japonsku je ústup konfucianismu zvlášť markantní. Obliba hierarchické struktury zaměstnanců ve firmách na základě věku a délky zaměstnání rychle slábne, stejně jako vztah zaměstnanců k zaměstnavateli jako „otci“. Princip celoživotní věrnosti firmě už dávno není normou a nikoho nepřekvapí, když starším lidem před důchodem šéfuje průbojní mladíci. Mízí i značně přezíravý vztah k ženám, mladé Japonky rozhodně nepůsobí dojmem, že by přemýšlely o své „trojí podřízenosti mužům“.

Zároveň však v Japonsku mizí i konfuciánské normy zdvořilosti – například úcta ke stáří. Ve vozce tokijského metra jsou sice označená „stříbrná“ sedadla pro staré lidi, ale obsazují je běžní cestující a uvolňují je jen neradi. V Koreji je tradice stálejší – mladí Korejci pouštějí starší sednout bez dlouhého váhání. Dokonce se tam udržují i taková tradiční pravidla, podle nichž by neměl syn kouřit v přítomnosti otce. Kouření se totiž bere jako „dobrovolné poškozování“ života, který je darem rodičů, a proto se chápe jako jejich urážka. V Japonsku je dnes takovýto styl uvažování jen pro smích.

Většinu Čechů styly myšlení a života v zemích Východu poněkud splývají. V Česku příliš nerozlišujeme mezi Číňany, Japonci, Korejci, Vietnamci a kul-

turami východní Asie. Je možné, že turistům a přistěhovalcům z Asie do Česka rovněž poněkud splýváme s okolními státy. Až vztahy – citové, zájmové nebo pracovní – udělají ten zázrak, že se pro nás jediný člověk z takového obrovského množství vyčlení a vnímáme ho jako neopakovatelnou osobnost. Vztah je vskutku kouzelný paradox: přivádí na svět lidskou jedinečnost, ale i beztvářnost. Jsou to přece právě vztahy (alespoň podle konfuciánského myšlení), které člověka začleňují do společenské struktury, kde zapadne mezi ostatní, až může ztratit individuální tvář.

V mnoha mamutích firmách dnešní Evropy tento stav znají. Možná právě tento paradox, tato protikladná účinnost principu vztahů způsobuje schizofrenní, nicméně humánní dynamiku dnešního světa. Na jedné straně rozhojňující se vztahy mezi lidmi, podniky i státy napomáhají jeho globalizaci a unifikaci, ale zároveň je pro styl naší dnešní civilizace charakteristické, že pozvedává v očích kulturního člověka hodnotu každého lidského života na vysokou úroveň, jakou v dějinách lidstva nepamatujeme. Úsilí vynaložené na zachování ohroženého zdraví a života, jaké je dnes pro nás běžné, nemá v historii obdoby.

Takže pokud jde o cestu člověka k lidskosti, Konfucius měl s kardinálním významem vztahů pro humanitu neboli „žen“ nejspíš pravdu.

Čína se k nám dostává blíž

Paní Xu Weizhu (čtete Šü Wej-džu) je docentkou na bohemistice na Pekingské univerzitě zahraničních studií. Poslední dva roky však žije v Olomouci, a to z pověření Hanban ČLR – státní kanceláře pro výuku čínštiny jako cizího jazyka. Je totiž ředitelkou Konfuciovy akademie při Univerzitě Palackého v Olomouci. Ta vznikla v roce 2007 jakožto středisko v České republice, napomáhající kontaktům čínské a české kultury. Zaměřuje se hlavně na laickou veřejnost. Vyučuje se zde čínština, kromě toho se nabízí řada jiných možností, jak se s Čínou blíže seznámit – kurzy kaligrafie, tai-či, promítání filmů, přednášky, workshopy atd.

Paní Xu (1964) pochází z jižní Číny, z oblasti dolního toku řeky Jang-c'. Xu je rodinné jméno, jakási obdoba našeho příjmení. Její „křestní jméno“

Weizhu znamená Perla moudrosti, což je symbol záviděníhodně krásný a ušlechtilý. Pro našinec však by nosit takové jméno znamenalo asi taky velmi přísny závazek, takže budeme vděční za naše neurčité Aleny, Jany, Simony, Romany, Miloše a podobně. S češtinou začala na univerzitě v Pekingu. Vynikala ve studiu, proto záhy dostala státní stipendium ke studiu bohemistiky na Karlově univerzitě v Praze, obor český jazyk a literatura, zaměření literární překlady. Absolvovala v roce 1990. Její čeština je vynikající, po 6 letech strávených v Praze a v českém prostředí se to zdá pochopitelné. Jenže pro Čňanku je čeština jazyk docela jiný a podstatně náročnější než třeba pro Němku nebo Angličanku, která přece jen má v těle indoevropskou krev.

Paní Xu, jaké to bylo, když jste se na podkladě čínštiny začala učit česky? Jak se vám jevily české hlásky, fonetika, intonace? A gramatika? A latinské písmo?

Latinská písmena pro Čňany nejsou nějak cizí. Transkripce čínštiny se tvoří právě z latinky. Známe ji i jinak – na čínských základních školách se už hodně učí angličtina. Čeština je však slovanský jazyk, jeho flektivnost jako skloňování, časování a nestabilní slovosled bývá pro začátečníky nezvyklá. Časem se však s těmito rozdíly vyrovnají.

Naše kontakty začaly po e-mailu. Při odpovědích přes Reply se v mém textu vždycky objevily přepisy latinkou psaných slov na čínské znaky. Odkdy vlastně existují čínské znaky v počítači? A existují i psací stroje s čínskými znaky?

U Máchova jezera

Čínskými znaky jsme začali psát v počítačích koncem 70. a na začátku 80. let minulého století. První psací stroj s čínskými znaky vznikl v roce 1915 a v roce 1926 získal ocenění na Světové výstavě ve Philadelphii USA.

Když už jsme u čínského písma – zajímavý je článek pana Janoše. Zaujalo mě jeho vnímání, že „Výsledný tvar ale musí být vždy čtvercový, takže jednotlivé složky se často musí různě zužovat, protahovat nebo naopak rozšiřovat“. Struktura čínského písma a způsoby jeho psaní vlastně odrážejí mentalitu a povahu Číňanů, reprezentuje naši zásadu společenského chování, že při provádění činnosti Číňan má myslet na druhé a přizpůsobit se, aby bylo dosaženo harmonického stavu. Prá-

vě harmonie představuje jádro a podstatu čínské filozofie.

Čínské obrázky pro toto číslo KROKu jste mi pomohla získat na internetu. Jak jste na ně přišla? Zadání bylo v latince nebo v čínských znacích?

Elektronických databází na různá témata je v internetu moře. Všecko se dá vygooglit. Zadání bylo samozřejmě v mé mateřské řeči.

Od roku 2007 existuje v Olomouci Konfuciova akademie, sama jsem se zúčastnila jejího otevření. Řečníci hovořili mimo jiné v poetických průměrech o dobrých a zlých duších, kteří se údajně na nádvoří filozofické fakulty v té době vyskytovali a bylo nutno s nimi šikovně nakládat, aby začátek Akademie byl co nejpříznivější. Jak se Akademii teď daří?

O dobrých a zlých duších na nádvoří slyším poprvé. Ten zlý duch asi existuje, protože v dubnu loňského roku z pokladny akademie nevysvětli-
telně zmizela nemalá suma v hotovosti. Bohužel, stalo se.

Studují Číňané u nás? A naši studenti v Číně? Jaké obory?

Mobilita je velká. V rámci vládní dohody mezi ministerstvy školství ČLR a ČR roční výměna studentů a pedagogů přesahuje počet 20 lidí, k tomu existuje ještě přímá spolupráce mezi univerzitami, také stipendií je více a různých druhů – jak z Číny, tak z Evropské unie. Číňané jezdí taky na vlastní náklady studovat do Prahy. Oborů je řada, jazyky představují však tu nejmenší část.

Jak si zvykáte na životní styl v Česku? Vyzkoušela jste česká jídla?

To Vaše pohodlné a mírné životní tempo mně jistě prospěje. Ale dlouhá posezení u sklenice si moc nedovoluji. Česká jídla mi chutnají, škoda, že je neumím vařit. Čínskou kuchyni však ovládám dobře!

Jsou někteří naši spisovatelé a básníci v Číně známí? Víte, že sama překládáte beletrii. Zaujal vás někdo mezi spisovateli 20. a 21. století?

Hlavní představitele české literatury, jako je Němcová, Čapek, Seifert, Kafka, Hrabal, Kundera nebo Kantůrková, ale i jiné autory máme do čínštiny vesměs přeloženy. Dobrý voják Švejk od J. Haška je v Číně oblíbený i dnes. Staří čínští bohemištiní jsou v tomto směru skutečně zasloužilí a obdivuhodní. Podle mě by český spisovatel Škvorecký jistě neměl chybět v seznamu čínských překladů. Prózy, které zobrazují současný život Čechů a jejich duševní svět, by také upoutaly pozornost čínských čtenářů.

Konfuciova akademie se chystá darovat Vědecké knihovně v Olomouci několik publikací a uspořádat výstavu.

Ano. Jak jsem se už zmínila, Konfuciova akademie se hlavně zaměřuje na laickou českou veřejnost, má napomáhat zájemcům seznámit se s čínským jazykem, čínskou kulturou a poznat image moderní Číny. Čínský Hanban kromě finančních prostředků poslal postupně na akademii přes 5000 učebnic, knih a DVD jako studijní pomůcky. Proto jsem chtěla uspořádat výstavu čínských knih pro širší veřejnost ve Vědecké knihovně v Olomouci. Knihovna nám vyšla vstříc a výstava se realizuje od dubna tohoto roku. Prezентujeme hlavně knihy o čínské

kultuře, témat je hodně – přírodní krajiny, čínské malířství, klasikové čínské literatury, akupunktura, čínská kuchyně, turistika, cvičení tai-či a jiná. Tyhle knihy jsou napsány v angličtině nebo jde o čínsko-anglická vydání. Jako doprovod knižní výstavy se koná souběžně v knihovně výstava nástěnných fotografií čínských archeologických vykopávek. Rádi bychom knihovně pomáhali rozšiřovat její knižní fond, pro české čtenáře to jistě bude užitečné a poučné. Lidé soudobou Čínu dobře neznají. Nevědí, že v Číně funguje tržní ekonomika, platí se tam třeba za vysokou školu. Letos se 1. května zahájí v Šanghaji světová výstava Expo. Upřímně doufám, že někteří lidé dostanou příležitost podívat se do Číny, uvidět tuto zemi vlastníma očima. Je to země obrovská a krásná, tradiční i moderní, bohatá i chudá, den co den se v ní dějí změny. Lidé tam jsou pracovití, ochotní a přátelští. Její skutečná tvář je poněkud jiná, než se tady ukazuje v televizi a mluví v jiných médiích.

Za rozhovor děkuje Helena Veličková

Taiji aneb jak správně obejmout tygra

Hádejte, kdo je to? Chodí do práce se šavlí, a voják to není. Vyučuje sportu, ale profesionální trenér to není. Obléká hedvábný čínský oděv, ale Číňanka to není. Tak kdo je to?

Jana Hrbáčová (1974) pracuje „v civilu“ jako historička umění v olomouckém Arcidiecézním muzeu a její specializací je středověká malba a plastika. Ostravská rodačka vystudovala svůj uměleckovědný obor na Palackého universitě a už zůstala Olomouci věrná. Poprvé na sebe výrazněji upozornila přesně před deseti lety během bez nadsázky epochální výstavy *Od gotiky k renesanci*, která jedinečně přispěla ke komplexnímu poznání pozdně gotické kultury Moravy a Slezska. Drobná rusovláška se tehdy jako jeden ze tří asistentů generálního komisaře starala podle složitého harmonogramu o výpůjčky exponátů pro olomouckou část výstavy. Od té doby připravila několik menších výstav jednotlivých středověkých rukopisů či obrazů, sestavila digitální prezentaci knižní malby dochované v olomouckých sbírkách a vloni na podzim dotáhla po několikaletém úsilí do vítězného konce vlastní velký projekt, výsta-

vu na památku olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka, jejíž návštěvníci si mohli prohlédnout poklady románského umění nejen od českých zapůjčitelů, nýbrž i z Německa a Švédska. Redigovala též výstavní katalog, který uzavřel půlstoletou kapitolu studia Zdíkovy doby, a sama do něj přispěla články o kamenictví a uměleckém řemesle.

S takovou kvalifikací a praxí bych čekal, že Jana spíše povede kurs paličkování krajek, ale jako obvykle bych se mýlil. Místo toho odchází dvakrát týdně z práce rovnou do tělocvičny, kde se scházejí zájemci o výuku taiji. Není jednoduché spojit všechny povinnosti mateřské, pracovní a studijní se svými zájmy, a tak si nosí propriety s sebou

do zaměstnání, včetně zmíněné sečné zbraně, zvané odborně *Dao*. Setkání na tréninku začíná pozdravem, následují „zjemňující cvičení“ jako rozcvička a pak se piluje sestava, jejíž figury jsou pojmenovány v duchu čínské poetiky: *Vytáhnout měsíc ze dna moře*, *Hrát na loutnu*, *Obejmout tygra k návratu do hor*, *Bílý had* vyplivuje jed... Pohyby jsou pomalé, vláčné a nepostrádají eleganci. Na první pohled je to velmi pohodlné, zkou-

ším se zapojit, ale brzo si připadám jako kung-fu panda z populárního dětského filmu: „Dračí bojovník by si snad měl umět dosáhnout na špičky nohou? – Nebo by si na ně mohl alespoň vidět.“ Cvičení ve dvojicích uvádí do praktického použití při sebeobraně a nakonec ti nejzkušenější žáci zkříží zbraně. Dvě hodiny utekly a zbyla chvilka ke krátkému rozhovoru.

Co to vlastně je – taiji? Myslel jsem, že je to cvičení, ale ta šavle ve mně budí podezření, že jde o nebezpečný bojový sport?

Taiji je termín pocházející z čínské kosmologie, který představuje „Velký předěl“ mezi prázdnotou a bytím, v němž se projevují principy Yin a Yang, a jeho symbolem je monáda s prolínajícími se protiklady. Ale vy máte jistě na mysli Tai Ji Quan, což je čínské bojové umění, které získalo svůj název právě díky souvislosti se zmíněnými principy čínské filozofie. Jeho tvůrcem byl Mistr Yang Lu-chan, který vyšel ze stylu rodiny Chen a rozvinul jej v dokonalé bojové umění, označované tehdy za Yang Jia (styl rodiny Yang) nebo jemný či bavlněný styl. Ačkoli totiž jeho pohyby vypadaly navenek jemně, nikdo jej nebyl schopen porazit. Díky svému umění byl „Nepřemožitelný Yang“, jak jej nazývali, pozván k císařskému dvoru v Pekingu, kde vyučoval strážce a samotné členy císařské rodiny. Yang Lu-chan předal své umění potomkům, kteří si je v rámci rodiny dále předávají z generace na generaci. Můžeme říci, že v západním i východním světě je styl Yang v dnešní době nejrozšířenějším stylem Tai Ji Quan, většinou se ale jedná o zjednodušenou verzi, která má s původním uměním společné jen to, že z něj vychází. Mnoho lidí dnes považuje Tai Ji Quan

pouze za zdravotní cvičení, původní styl ale obsahoval bojovou i zdravotní stránku.

Jak jste se k tomuto ušlechtilému koníčku dostala a jak dlouho se mu věnujete?

Už od dětství se u mne projevovaly tendence bránit ostatní a asi i proto mě přitahovala východní bojová umění. Někdy kolem desíti let jsem začala otravovat rodiče s prosbami, abych mohla chodit na tréninky karate, ale oni zastávali názor, že hra na klavír a základy baletu budou pro dívku vhodnější přípravou na život (smích). Nedala jsem pokoj, a tak mi ve dvanácti dovolili, že se tedy můžu jít zeptat trenéra, jestli by mě vzal – ale ouha, dozvěděla jsem se, že prý karate je jen pro chlapy a „holky patří k plotně“. Tak jsem polkla slzy a šla se přeptat k judistům, kteří mě k mé radosti přijali. Zlom v mém životě nastal začátkem roku 2000, kdy jsem málem zemřela na krvácení do mozku způsobené vrozenou cévní vadou, o níž nikdo nic netušil. Operace dopadly dobře, ale bylo jasné, že zkoušet v budoucnu padat na tatami by nebyl chytrý nápad... Tehdy jsem se doslechla, že existuje čínské bojové umění, které je údajně dobré pro zdraví, a protože jsem měla problémy s koordinací pohybů, usoudila jsem, že by to mohlo být to pravé. A tak jsem v témže roce objevila Tai Ji Quan a nikdy za to nepřestanu být vděčná, protože mi pomohlo nejen po zdravotní stránce (po relativně krátké době jsem se vrátila do práce na plný úvazek), ale otevřelo mi zcela nový obzor. Nejprve jsem cvičila styl Yang a od roku 2004 studuji přímo Tai Ji Quan rodiny Yang pod vedením Si-fu Zdeňka Kurfürsta z Brna. Díky naléhání olomouckých kamarádů, kteří se chtěli učit ode mne, vedu od roku 2006 vlastní školu.

Nejste myslím sama, kdo v Olomouci vede kursy. Čím se vaše přístupy liší?

V Olomouci samozřejmě existuje mnoho škol bojových umění a také mnoho škol, v nichž se vyučuje taiji. V naší kung-fu škole, stejně jako v ostatních, které jsou sdruženy v asociaci Wu Long Jiao Zhu, se věnujeme původnímu Tai Ji Quan rodiny Yang v podobě, v jaké ji dál předává linie rodiny Yang sídlící v Hongkongu. Hlavou rodiny je v současné době Si-fu Yang Ma-Lee, dcera Mistra Yang Sau-Chunga a představitelka páté generace rodiny Yang, která předává rodinné kung-fu v kompletní podobě pouze třem žákům. Naše škola je na tuto linii napojena prostřednictvím Si-fu Zdeňka Kurfürsta a jeho učitele Si-fu Jima Uglowa, který je přímým žákem Si-fu Yang Ma-Lee. Se cvičením Tai Ji Quan rodiny Yang v jeho původní podobě souvisí i tradiční způsob výuky, pro který je charakteristický přesný systém předávání informací a individuální přístup ke každému cvičenci podle úrovně dosažených vědomostí. Studenti se tedy učí naprosto stejným způsobem jako členové rodiny Yang. Proto u nás cvičí pohromadě začátečníci i pokročilí studenti a navzájem si nijak nepřekážejí – navíc při cvičeních s partnerem mohou být pokročilejší nápomocni méně zkušeným. Součástí našeho tréninku jsou v současné době cvičení sloužící k otevírání meridiánů, cvičení pro rozvoj vnitřní energie (Qi Gong), tradiční sestava rodiny Yang (124 forem), cvičení s partnerem (Tui Shou, aplikace pohybů ze sestavy, sestavy s partnerem) a cvičení se zbraní (šavle, meč). Samozřejmě, že se student neučí vše najednou, ale postupně dostává další informace podle toho, jak je schopen je přijímat.

Teprve po zvládnutí jedné úrovně přichází na řadu další, ale odměnou za trpělivost je otevření podivuhodného světa dokonale propracovaného taiji kung-fu rodiny Yang, jak rodina svůj styl nazývá.

Čeho byste chtěla ještě v taiji dosáhnout? Existuje zde nějaká meta, jakou je kupříkladu černý dan v karate?

Chtěla bych žít tak dlouho, abych se mohla naučit všechno, co tradiční Tai Ji Quan rodiny Yang obnáší (úsměv). Jsem vděčná svým učitelům za to, že mi toto umění předávají a doufám, že je i já budu moci dlouho předávat svým žákům. Ke druhé otázce – v Tai Ji Quan neexistuje systém páskování jako v japonských stylech, ale existuje mnoho úrovní jeho provedení, které však nepoznáte podle oděvu cvičícího, nýbrž podle jeho pohybů a zejména těch, které na první pohled nejsou patrné. Zato při cvičení ve dvojici ihned cítíte ten rozdíl.

Co může taiji přinést dnešnímu člověku?

Tai Ji Quan je dokonalé bojové umění, které lze v případě potřeby použít pro sebeobranu. Jeho příjemnou vlastností je, že protivníka není nutno zranit, ale je možné jeho útok neutralizovat, využít jeho vlastní sílu proti němu a tak jej odradit. Cvičení Tai Ji Quan postupně mění vaše tělo i mysl, která se stává klidnější a vyrovnanější. Lépe zvládáte stres a pozitivní účinky cvičení se projeví i na vašem zdraví.

Děkuji za rozhovor a těším se na další setkání v tělocvičně.

Otázky pokládal Štěpán Kohout

Jsem pyšná na každého žáka, který zařadil výtvarné umění mezi své lásky...

Zuzana Hrubošová, absolventka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého, vyučuje od roku 1985 na Základní umělecké škole Miloslava Stibora v Olomouci, kde vede ateliér Textil-oděv, od roku 2003 je její ředitelkou. Ve své autorské tvorbě se věnuje převážně tapisériím art-protis a smaltovanému šperku a je členkou Unie výtvarných umělců ČR. Aktivně působí ve Společnosti Jana Zrzavého, dobrovolném sdružení občanů a institucí podporujících tvořivou práci dětí a mládeže na výtvarných oborech základních uměleckých škol střední a severní Moravy, a je předsedkyní sekce výtvarného oboru Ústřední umělecké rady základních uměleckých škol ČR, poradního orgánu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Pocházíte ze známé olomoucké umělecké rodiny – maminka textilní výtvarnice, tatínek uznávaný fotograf Miloslav Stibor. Jaké bylo vaše dětství? Vnímala jste už tehdy své rodiče jako výjimečné osobnosti?

Mé dětství se asi příliš od dětství mých vrstevníků nelišilo. Každá rodina má svá specifika, ale

dítě je vnímá jako přirozenost. Přišlo mi normální, že tatínek „dělá fotky“, že je věčně v temné komoře, kam můžu vklouznout jen bleskovou rychlostí, abych mu náhodou světlem zvenčí nezpůsobila pohromu.

Toto ponoření se do červené tmy plné kouzel mě nesmírně bavilo. Tatínkovo čarování pod zvětšovací přístrojem s šablonami z černého papíru na drátěné ručce, které mi připomínaly maličké plácačky na mouchy, pak těšení se na ponoření papíru do vývojky. S napětím jsem

sledovala objevující se obraz, tváře blízkých lidí, zahradu, místa nedávno navštívená. A potom ta výsada – mohla jsem propírat fotky v ustalovači, zodpovídat za to, že na sobě nezůstanou přilepené... Samozřejmě, své umělecké fotografie tatínek zpracovával sám, byly to velké formáty a s těmi už jistě nechtěl riskovat. Do jiných tajů tvořivosti mě uváděla maminka. Ty nejstarší vzpomínky mám spojené s vůněmi – maminka odlévala krásné velké svíce z barevných vosků, jejich vylupování z forem bylo také plné napětí a překvapení. Stejně tak jsem měla ráda práci s moduritem. Maminka vytáhla svůj starý kufřík s olejovými barvami,

kterými jsme modurit barvily. Pro tuhle vůni jsem vytváření obrázků z moduritu přímo zbožňovala. Později mě naučila šít, už na základní škole jsem si začala vytvářet své první „modely“. Zároveň přišlo seznamování s různými textilními technikami, které jsem se samozřejmě pokoušela uplatnit při této své tvůrčí práci. Své rodiče jsem v tu dobu nevnímala jako výjimečné osobnosti. Samozřejmě, zdálo se mi, že všichni znají je a oni znají všechny, ale byli to prostě mí rodiče, v mnoha momentech jsem je obdivovala, ale také mi na nich i ledasco vadilo.

Přibližně od počátků studia na vysoké škole, kdy jsem se víc dostala do uměleckého prostře-

dí, pro mne začalo být hodně důležité budovat si vlastní identitu, stát si za svou prací, být sama za sebe, nebýt vnímána pouze jako Stiborova dcera. Musím přiznat, že když se mi to dařilo, bylo to svým způsobem osvobozující. To nepopírá lásku dítěte k rodičům, nakonec oni dva mi dali obrovský vklad do života, na kterém jsem mohla stavět jak za studií, tak i ve svém pedagogickém působení, a za který jim nikdy nemohu být dost vděčná.

Na Základní umělecké škole Miloslava Stibora – výtvarném oboru, kterou váš otec založil před půl stoletím, pracujete od roku 1985, od roku 2003 jako její ředitelka. Co považujete za největší úspěch školy za dobu svého působení v této funkci a jaké úkoly vás ještě čekají?

Možná čekáte výčet medailí, oceněných žáků na přehlídkách a soutěžích. Ujišťuji vás, že každoročně jsou tyto seznamy na několik stránek a koho by zajímaly, může se podívat do výročních zpráv – jsou k nahlédnutí na webových stránkách školy. Mohla bych také zmínit živé mezinárodní aktivity školy. Nebo vyměněná okna, statické zajištění budovy a alespoň zčásti spravenou fasádu. Všech těchto a mnoha dalších skutečností spjatých se životem školy si nesmírně vážím a jsem za ně ráda. Přesto za největší úspěch považuji skutečnost, že škola žije, že máme plné třídy, že nám rodiče, často bývalí žáci školy, vodí své děti s tím, že pro ně chtějí tu nejkvalitnější výuku a vědí, že se jim jí u nás dostane. Těší mě, když mi pak vyprávějí, jak jsou jejich děti spokojené, těší mě pozorovat, kolik našich studentů každoročně dovedeme k úspěšně složeným talentovým zkouškám na umělecké školy, kolik mladých lidí zapálíme pro vlastní umě-

leckou tvorbu. Dobrý kredit se buduje dlouho, ale dá se velmi rychle ztratit. Jsem ráda, že si jej držíme, a věřím, že i neustále zlepšujeme. Vše je postaveno na kvalitním pedagogickém sboru a já se snažím, aby učitelé na škole byli skvělí, vzdělaní, tvůrčí, práci oddaní kantoři, kteří se jen v dobrém zapíší do životů svých svěřenců.

V nejbližší budoucnosti, tj. ještě v tomto školním roce, nás čeká velice příjemný úkol – dobře a se ctí se zhostit oslav padesátých „narozenin“ školy. Příští školní rok bude opět ve znamení Národní přehlídky výtvarného oboru ZUŠ ČR *Oči dokořán*, kterou každé tři roky vyhlašuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Naše škola pořádá jak okresní, krajské, tak i celostátní kolo. Bude se konat díky vstřícnosti vedení města Šternberka opět v prostorách bývalého augustiniánského kláštera, které výtvarným pedagogům umožňují velkoryse prezentovat nejlepší práce vzniklé za poslední období. S vernisáží vždy spojíme i vzdělávací a rozborový seminář, který je rozložen do tří dnů a účastní se jej ke čtyřem stům pedagogů z celé republiky. Takže akce je to organizačně nesmírně náročná a bude žádat vysoké nasazení.

Do základních uměleckých škol také přijde Rámcový vzdělávací program, který se v tomto školním roce pilotně ověřuje. Od září 2010 všechny „zušky“ začnou vytvářet své školní vzdělávací programy a to bude spjato se spoustou školení, diskuzí, strategického přemýšlení, formulování tak, aby za dva roky každá škola mohla podle svého programu začít učit. Už jen proto, že naše škola je specifická (samostatné výtvarné obory byste v celé republice spočítala i s rezervou na prstech jedné ruky), navíc naplněná kapacita 640 žáků je

druhá největší ve výtvarném oboru v republice, určitě si na tvorbě školního vzdělávacího programu dáme záležet.

Co vás na práci s dětmi a mládeží nejvíce těší? Jste na některé absolventy zvlášť pyšná?

Asi každý kantor vám řekne to stejné – na našem povolání je nejhezčí pocit, že můžete v tom nejlepším slova smyslu ovlivnit život dorůstajícího jedince. Že mu můžete dát životní náplň, ať už profesním nasměrováním, tak – a to mnohem častěji – rozvinutím vnímavosti, citlivosti a tvořivosti. Žák si od nás odnáší do života vybavení schopností výtvarnými prostředky reagovat na podněty vnějšího světa i na svá vnitřní rozpolezení, setkávání se s uměním a kulturou se pro něj stává nezbytnou součástí života. Jsem pyšná na každého žáka, který zařadil výtvarné umění mezi své lásky, a je jedno, jestli je přijímá pasivně, nebo se stal aktivním výtvarníkem.

Vaši ZUŠ prošly během její padesátileté existence tisíce žáků. Liší se nějak podstatně děti, které vaši školu navštěvují v současnosti, od těch, které jste jako začínající kantorka učila v polovině 80. let?

To je zajímavá otázka. Myslím, že vzhledem k tomu, jak výrazně se změnila doba za posledních 25 let, je zcela přirozené, že se změnily i děti. Přemýšlím, jak tu změnu cítím. Určitě jsou dnešní děti sebevědomější, rády diskutují a prosazují své názory. Čekají dynamiku, zábavu, jen tak něco je neuspokojí. Když si představím, že před lety jsem i chlapce učila šitou krajku či tkaní gobelínů... Dnešní děti mají méně trpělivosti a je náročnější je nadchnout. Jsou zvyklé na reklamní ataky, na podouvání zážitků do pohodlí domova, na neustálé vnucování stále jednodušších cest. O to překva-

peněji pak zjišťují, jakou radost jim vlastní tvůrčí činnost přináší. Často vnímám, jak vděčně přijímají možnost si povykládat o svých starostech, ti malí jsou jako pěna, když jim k práci vyprávím nebo čtu pohádky. Takže v tom se děti nezměnily.

Na červen až srpen letošního roku připravuje vaše škola velkou retrospektivní výstavu k 50. výročí svého založení, která proběhne v krásném prostředí Velkého sálu olomouckého Vlastivědného muzea. Čím bude výjimečná?

Stalo se již tradicí, že jubilejní výstavy školy pořádáme ve Vlastivědném muzeu. Prostory Velkého sálu jsou opravdu krásné, navíc společně s předšálím rozlehlé natolik, že nám umožňují představit práci školy v komplexnějším projektu. Tentokrát bychom chtěli celé předšálí věnovat historii školy, přeci jenom 50 let je dlouhá doba. Škola změnila své působíště, adaptovala budovu na Pionýrské ulici, postupně se rozšiřovala o pobočky. Přicházeli učitelé, kteří výrazně ovlivnili utváření charakteru školy a výuky v ní. Školou prošlo mnoho žáků a studentů, z nichž jsou dnes známé a vážené umělecké osobnosti. Ty chceme na výstavě představit formou prezentace jejich „pozdravů škole“ – přes sdělovací prostředky i ústně se je už od února snažíme oslovit, aby nám poslali maličký dílko či fotografii své práce a stručnou poznámku o tom, ve kterých letech školu navštěvovali, kdo je učil, jaké školy následně vystudovali a jakou mají dnes profesi. Věřím, že se sejde zajímavá sbírka, dokládající, kolik našich absolventů je výtvarně aktivních. Samozřejmě ne všichni se stali profesionálními výtvarníky. Zajímají nás i dílka či písemná vzpomínka na léta ve škole strávená od těch, pro které se stalo výtvar-

né umění nebo práce v kultuře koníčkem, kteří si malují jen tak pro radost.

Věřím, že se podaří překonat všechna technická úskalí a návštěvníky výstavy potěšíme promítáním unikátního snímku, který byl o škole a její první jubilejní výstavě natočen v roce 1965. Díky úsilí kolegyně A. Ševčíkové se podařilo také získat dokument o škole z roku 1982, který natočila Česká televize Ostrava. Sestřih z těchto pořadů bude doplněn o současný vhled do práce školy a jednotlivých ateliérů, takže se ve filmech uvidí jak jejich generace dnešních žáků a studentů, tak i jejich rodičů či dokonce prarodičů.

Výstava bude doplněna rozsáhlým katalogem, který se zčásti bude věnovat historii školy, doložené bohatou fotodokumentací, ve druhé části představí její současnost.

Ve své autorské tvorbě se věnujete textilu. Kde čerpáte inspiraci a hledáte při své náročné pedagogické práci čas na vlastní tvůrčí aktivity?

Musím přiznat, je to pro mě v současné době spící téma. Má práce mě dokonale pohlcuje, ale i uspokojuje, je pro mne prioritou a já veškerou tvůrčí fantazii soustředím do ní. Ve volném čase se pak potřebuji spíš hýbat na čerstvém vzduchu, „vyprázdnit“ hlavu, necítit kolem sebe uzavřenou místnost. Ale nerezignovala jsem, jen jsem si začala říkat, že v důchodu... (ale možná i dřív).

Děkuji za rozhovor a přeji vám, vašim žákům i učitelům hodně radosti ze vzájemného setkávání, tvůrčích úspěchů a samozřejmě co nejzdařilejší oslavy padesátileté existence vaší školy.

Renáta Fífková

O konfuciánských ctnostech

Hana Zralá

„Lidem je třeba ctnosti ještě více než vody a ohně. Viděl jsem lidi umírat ve vodě i v ohni, ale ještě jsem neviděl člověka, který by umřel pro to, že jde cestou ctnosti.“

Učení čínského filosofa a mudrce Konfucia splývá se samotnou čínskou tradicí a tradičními čínskými ctnostmi. Sám Konfucius se v šestém století př. n. l. pouze snažil obnovit klasické hodnoty, s velkým obdivem a úctou k minulosti. Za tímto účelem sestavil i Knihu obřadů (Li-ti) či Knihu písní (Š'-ting). Později se jeho učení, které v ucelený eticko-filosofický systém rozpracovali jeho žáci – především Meng-c' (Mencius) a Sün-c', stalo státní doktrínou a pevně zakotvilo v čínské kulturní, filosofické a morální tradici.

Smysl ctnostného jednání

„Obrat' svou mysl na stezku povinnosti, řiď se ctností, buď dobrotivý a osvěžení hledej v umění.“

Samotnou esencí konfucianismu je nadčasová etika a zásady, které jsou obecně platné a jsou určeny všem lidem bez rozdílu, neboť *„Je sedm citů společných všem lidem: radost, hněv, žal, strach, láska, nenávisť, žádostivost.“* (Konfucius, *Knih obřadů (Li-ti)*, odst. „Li-žen“). Či jak říká staré rčení, *„švestky kvetou po celém světě stejně“*.

Tyto zásady lze shrnout do základních konfuciánských ctností, jež bývají uváděny v počtu dvě, tři, čtyři či pět (viz dále odstavce Základní konfuciánské ctnosti), ale zdá se, že není podstatné, do kolika ctností shrneme podstatu etického a mravního jednání, neboť *„Ctnost se nevyskytuje*

nikdy o samotě; vždycky má sousedy.“ A stejně jako před stovkami let lidem ve staré Číně, i dnes se nám zdají ctnosti nedosažitelné a vzdálené a je stále platný Konfuciov postřeh či rada: *„Ctnost*

že je vzdálená? *Zachce se mi, a ihned je se mnou.*“ Neúnavně a trpělivě Konfucius, jako mnozí další mudrci, vysvětluje podstatu ctností, vyzvedaje přitom jejich klady, k nimž patří:

- **praktičnost:** „*Lidé, kteří nemají ctnosti, nejsou s to žít dlouho v chudobě a nedostatku nebo ve štěstí (tj. v blahobytu), aniž povolí uzdu nízkým žádostem.*“
- **účinnost:** „*Ctnost se šíří rychleji než císařské dekrety, které vezou kurýři na koních nebo v dostavnících.*“ (Mencius)
- **blahodárnost pro člověka, jeho charakter a jednání:** „*Bude-li naším cílem ctnost, nebude naše jednání špatné.*“ Či: „*Ctnostný se raduje z ctnosti; moudrý v ní vidí výhody. Ctnostní žijí šťastně; moudří žijí dlouho.*“

Ctnosti jsou nejen podle Konfucia základem správného jednání, které je nutné si osvojit, abychom mohli důstojně prožít život či životem správně projít (rozuměj i bez zbytečné bolesti, smutku a trápení) projít, neboť „*Jak jinak můžeme vyjít než dveřmi? Proč (tedy) lidé nejdou (ve svém jednání) správnou cestou?*“

Cíl ctnostného jednání – člověk čün-czî

„*Čün-czî se nikdy neodchýlí od cesty ctnosti, ani na tak dlouho, co by se najedl. Nesejde z ní, ani spěchá-li nebo je-li v tísní; nesejde z ní ani ve chvíli nebezpečí a zmatku.*“

„*Čün-czî si počíná jako lučištník. Ten se nejdříve soustředí a pak vypouští šíp. Chybí-li se cíle, nestězuje si na ty, kdo střílejí lépe, ale pátrá po příčině (neúspěchu) u sebe samého.*“ Mencius

Konfucius sám se nepokoušel cíleně o klasi-

fikaci ctností, raději staví do centra svého učení ideál ctnostného člověka, čínsky čün-czî. Jde o ideál dokonalého, tedy ctnostného a etického, člověka; někdy se překládá jako vznešený, urozený, královský – ne však ve smyslu rodu a původu, ušlechtilý muž či rytíř. Čün-czî představuje komplexní ctnostné jednání, tedy ctnostné jednání v jakékoli životní situaci.

Od dávnověku si Číňané zvykli rozeznávat dvojí typ lidí: čün-czî a hsiao-žen (doslova člověk malý, bez zásad a ctností, nízký a průměrný). Tato označení pak používá i Konfucius, vyberme tedy několik výroků, které se týkají předně vlastností člověka čün-czî:

„*Člověk s vysokými cíli a dokonalé ctnosti (čün-czî) si nebude vážit života více než ctnosti a dokonce obětuje život, aby jí dosáhl.*“

„*Čün-czî lpí na ctnosti; hsiao-žen lpí na svém pohodlí.*“

„*Pravý čün-czî má tři hlavní vlastnosti, kterých ještě nemohu dosáhnout: je dokonale ctnostný, a proto se ničeho nebojí; je moudrý, a proto v ničem není na pochybách; je odvážný, a proto si nedělá nikdy starosti.*“

„*Čün-czî vykoná vždy nejdříve, k čemu chce nabádat jiné a jeho slova jsou pak ve shodě s jeho činy.*“

„*Čün-czî touží být pomalý ve slovech, ale rychlý v činu.*“

„*Čün-czî nezná ani bázně ani úzkosti, protože prozkoumal svoje nitro a našel viny (nedostatky); nemá tedy, čeho by se bál.*“

„*Čün-czî dbá devatera věcí: dívá-li se, aby viděl jasně; poslouchá-li, aby slyšel zřetelně; v chování aby byl laskavý, v jednání zdvořilý, ve slovech věrný, v činech opatrný; v pochybnostech aby se hleděl poučit*

u druhých; v nebezpečí aby se vyvaroval možných nesnází; má-li vyhlídku na zisk, aby byl spravedlivý.“

Etika jednotlivce je pro Konfucia základem pro politiku či společenský řád. Konečným cílem ctnostného jednání jednotlivců je uskutečnění spravedlivé společnosti.

„Když převládne Velká Zásada, je svět všem lidem domovem. Zasloužili a ctnostní jsou voleni panovníky, lidé jsou k sobě upřímní a přátelští, milují nejen své vlastní rodiče a své vlastní děti, ale i rodiče a děti jiných. O starce a stařeny, děti, vdovce a vdovy bez pomoci, o sirotky, chudé, zmrzačené a nemocné je postaráno, pečuje se o ně a ostatní jim ze všech sil pomáhají. Muži mají přiměřené zaměstnání a ženy vhodné manžely. Lidé nestrpí, aby dary země bylo plýtváno nebo aby byly zmařeny; jsou-li již sklizeny a pod střechem, nikdo si jich neponechává jen sám pro sebe. Není spiknutí, loupeží, krádeží, vzpour ani příčin k nim a nikdo nemusí zavírat dveře na závoru. To je pravé lidské společenství.“ Konfucius, Kniha obřadů (Li-ťi), kn. XXI., odst. „Li-žen“, kap. 9.

Čün-czí je také ideálem panovníka a vládce. Z jedné strany, jak čteme výše, když se ctnost mezi lidmi rozšíří, stane se či může se stát člověk čün-czí vládcem, ale z druhé strany, pokud vládce začne usilovat o to stát se čün-czí, má to vždy dobrý účinek na stát:

„Máte-li vážný úmysl činit dobro (tj. vládnout dobře), budou lidé dobří. Vládci jsou jako vítr a ovládaní jako tráva. Kam vane vítr, tam se tráva musí ohnout.“ ... „Vládnout lidu znamená dělat z občanů spravedlivé lidi. Jste-li sám spravedlivý, kdo by se odvážil být jiný?“ ... „Vládni lidem nařízenými, udržuj mezi nimi pořádek tresty, budou od tebe prchat a ztratí veškerou sebeúctu. Vládni jim mravní

silou, udržuj mezi nimi pořádek Řádem, a podrž si sebeúctu i přijdou k tobě z dobré vůle.“ (Pozn.: Čínsky se slovo vláda vyslovuje stejně jako slovo správný či přímý.)

Základní konfuciánské ctnosti

Podívejme se tedy krátce na několik základních konfuciánských ctností. Všechny tyto ctnosti a pojmy jsou prastaré, či existují „odnepaměti“ a Konfucius je znovu používá a vysvětluje. Proto nikdy nezapomínejme, že bychom je neměli vnímat odděleně, protože se navzájem podněcují a úzce spolu souvisí:

Žen je dokonalá ctnost, dokonalá dobrota srdce a může se projevat také prostřednictvím šu – viz níže. Někdy se překládá také jako humanita, lidskost nebo prostě slovem dobro. Často je považována za samotné jádro konfucianismu a snad nejlépe ji vystihuje známý Konfuciovův výrok či zlaté pravidlo: *„Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim.“ ... „Chce-li se svrchovaně ctnostný zabezpečit, snaží se vždy zabezpečit i druhé, a přeje-li si, aby byl osvícen nebo aby v něčem pokročil, snaží se, aby také druzí byli osvíceni a udělali pokroky. Může se říci, že soudit podle vlastních přání na přání druhých a pak s druhými jednat tak, jak bychom jednali se sebou, je cesta k dokonalé ctnosti.“*

Žen úzce souvisí také s přesvědčením, které prostupuje celé Konfuciovo učení, že člověk je ve své podstatě a od přírody dobrý, a proto je nutná správná výchova, aby se toto dobro vlastní každému z nás mohlo lépe projevit. *„Není člověka, který by (svou povahou) netíhl k dobru, jako není vody, která by netekla shora dolů. Když biješ do vody, až stříká, může ti vystříkavat až nad hlavu,*

a vytlačíš-li ji (nějakým zařízením) vzhůru, můžeš ji vést i na vrchol pahorku, ale shoduje se to s přirozeností vody?“ Mencius

Li je řád (často v univerzálním významu), obřad nebo také pravidlo správného jednání – v etickém a mravním smyslu. „*Kdo nezná li, neví, jak se má chovat.*“ ... „*Kdo se přemáhá a podrobuje li, je dobrý.*“

I je spravedlnost. Jednat podle i znamená vyhovět požadavkům situace z morální povinnosti, aniž by člověk myslel na svůj prospěch.

„*Čün-czi klade spravedlnost nade vše.*“ ... „*Miluji život a miluji také spravedlnost, ale nemohu-li mít obojí, vzdám se života a zvolím spravedlnost.*“ Mencius ... „*Čün-czi dbá, aby byl vždy spravedlivý; ve všem se chová správně, skromně a poctivě.*“

„*Co soudíte o opláčení zlého dobrým? Mistr pravil: Čím pak bys potom chtěl oplácet dobré? Opláčeť křivdu spravedlností a dobro dobrem!*“

„*Odplácet křivdu dobrem je ctnost velkomyslnosti.*“ (Konfucius, *Kniha obřadů (Li-ťi)*, kn. LIV.)

Č' je moudrost, rozum, úsudek. Je to ctnost nutná k tomu, aby bylo možné správně rozeznat a aplikovat řád li: „*Učení bez myšlení je prázdné, myšlení bez učení je nebezpečné.*“ ... „*Znáš-li něco, pověz to; neznáš-li něco, připusť to (že to neznáš). Tak jedná moudrý člověk.*“

Sin je věrnost a také důvěryhodnost. „*Věrnost a pravda nechť jsou tvou vedoucí zásadou! Neměj přítele, který by ti nebyl mravně rovný. Máš-li vady, neboj se je napravovat!*“ ... „*Jsi-li upřímný a věrný v slově, poctivý a opatrný v jednání, obstojíš i mezi*

barbary. Nestojíš-li v slově, je-li tvá řeč neupřímná, jednáš-li nečestně a zbrkle, zdaž obstojíš i ve vlastním městě?“

Čung znamená plnit co nejdokonaleji své povinnosti, je překládáno také jako loajalita.

Šu je vzájemnost či sociální soužití. Bývá vysvětlováno také již citovaným konfuciánským maximem, ale v jeho pozitivní formě: „*činit jiným to, co bychom sami rádi, aby oni činili nám*“ (nebo: milovat bližního jako sebe samého). Šu je určováno a vychází z pěti základních vztahů, tzv. wu-lun, které upravují chování lidí navzájem a přidělují každému jednotlivci místo ve společnosti.

„*Mistr pravil: Patero je stálých, všeobecně platných povinností v lidských vztazích a jim odpovídají tři ctnosti, jichž je ke splnění třeba: povinnost vládců k poddanému a naopak, povinnost rodičů k dětem a naopak, manžela k manželce a naopak, staršího k mladšímu a naopak, přítele k příteli. To je oněch pět stálých, všeobecně platných povinností. Abychom je splnili, je třeba moudrosti, dobrotivosti a odvahy; to jsou tři ctnosti, jichž je třeba k plnění pěti povinností. Jediným prostředkem, jak těchto ctností dosáhnout, je jednat podle svého svědomí.*“ (Čung jung, *Doktrína zlaté střední cesty*)

Ctnost a dnešní svět

„*Obvyklá nemoc člověka je, že zanedbává vlastní pole, pleje na cizím, očekává mnoho od druhých a sám podniká málo.*“ Mencius

„*Ach, ještě jsem neviděl člověka, jenž by byl s to poznat své chyby a přiznat si je!*“

Snad v každé době se zdá lidem nesnadné žít ctnostně, a jen nepřízně osudu odhalují pevnost

charakteru a naši pravou podstatu: „Teprve když uhodí zima, vidíme, že borovice a cypřiš jsou poslední stromy, které jí ustoupí.“

Jeden z Konfuciových žáků řekl: „Ne že bych se neskláněl před Vaším učením, Mistré, ale je nad mé síly.“ Konfucius mu odpověděl: „Dojdou-li někomu síly, znamená to, že se vzdává v půli cesty, ale ty se vzdáváš, a ani jsi nevykročil.“ Nevzdávejme se tedy předem, vynaložme poctivé úsilí a vkročme na prastarou cestu ctnosti, jejíž nadčasová a univerzální pravidla a vodítka můžeme nalézt ve všech tradicích a u všech národů jako způsob, jak lidsky žít, a jako základ lidského soužití.

A pokud se nám bude zdát, jako jednomu Konfuciovu žákovi, že „Vaše zásady, Mistré, jsou pro svět příliš vznešené, proč je nepozměníte?“, mějme na paměti Mistra slova: „Dobry sedlak může dobre pestovat obili, ale nemuze zaručit sklizeň. Dobry řemeslník může být obratný ve svém řemesle, ale nemuze ručit za to, že jeho dílo se bude líbit lidem. Čün-czi může pěstovat své zásady, stát za nimi, uvést je ve vzájemný soulad, ale nemuze ručit za to, že jeho hlas bude slyšen. Co škodí, že ho svět neposlouchá... Nepěstuje-li zásady, je to jeho vinou (doslovně hanbou).“

„Nepěstovat (bez ustání) ctnost; nesnažit se o dokonalé poznání pravdy; nebýt s to spravedlivě jednat, vím-li co je spravedlivé; nemoci napravit své chyby – toho se bojím.“

Literatura:

1. Nová Akropolis – Zrcadlo kultury, č. 40 (2006).
2. Cheng Tien-Hsi: Mistr Kung – učitel všech dob. Přel. Karel Pižl. Praha: Vladimír Žikeš, 1948.
3. Lexikon východní moudrosti. Olomouc, Votobia 1996. ISBN 80-7198-168-0

Citáty jsou převzaty z [2.], a pokud není uvedeno jinak, jsou z Konfuciových knihy Lun-jü (Hovory).

Přehrada

Kulturní svéráz dnešní Číny

Dagmar Skokanová

Everything has beauty, but not everyone sees it.
Confucius

K tomu, abychom mohli pochopit způsob myšlení Číňanů, je zapotřebí se podrobněji podívat na kořeny čínské kultury a jejich hodnoty, které se projevují v jejich přístupu k vyjednávacímu procesu. V zásadě můžeme říci, že existují čtyři základní kulturní aspekty, které sdružují čínský lid po více než 5000 let.

Prvním aspektem, který se prolíná dlouhou čínskou historií, je tzv. *agrární kultura*. V porovnání s americkou populací, která je převážně městská, žijí dvě třetiny Číňanů stále ještě v zemědělských oblastech, kde primárně obdělávají rýžová a pšeničná pole. Tradiční čínské zemědělství představuje sedlácké hospodaření. Jedná se o společné hospodaření, nikoliv individuální. Přežití závisí na skupinové spolupráci a harmonii. Oddanost a poslušnost rodinné hierarchii stmeluje jednotlivé pracující skupiny dohromady. Mnoho obyvatel čínských měst se narodilo a vyrůstalo na venkově a udrželo si svoje venkovské hodnoty. Většina moderních Číňanů je přímo ovlivněna touto tisíciletou spjatostí s půdou.

Druhým aspektem čínské kultury je *morálka*. Jako základ čínské vzdělanosti sloužily po 2000 let Konfuciovy spisy. Během těchto dvou tisíciletí byla znalost Konfuciových textů primárním požadavkem pro jmenování do funkce ve vládě. Konfucius prosazoval, že společnost organizovaná pod dobrotivým morálním kodexem bude

prosperující a politicky stabilní, a tím pádem také v bezpečí proti napadení. Konfucius dále hlásal úctu ke vzdělanosti a soudržnosti celé rodiny i širšího příbuzenstva. Konfucius formuloval pět hlavních vztahů: vztah mezi vládcem a ovládanými, manželem a manželkou, rodiči a dětmi, staršími a mladšími bratry a vztah mezi přáteli. Kromě posledního zmíněného vztahu podléhaly všechny vztahy přísné hierarchii. Všichni ovládaní – manželky, děti, a mladší bratři – byli vedeni k tomu, aby díky své poslušnosti a věrnosti projevovali laskavost svým vládcům – manželům, rodičům a starším bratrům. Důsledné dodržování těchto hierarchických vztahů vyúsťovalo ve společenskou harmonii a soulad.

Přibližně ve stejné době jako Konfucius žil Lao Tsu, který přišel s inspirací taoismu. Podstatou taoismu je vztah mezi *yin* (ženskost, tma a pasivní síla) a *yang* (mužnost, světlo a aktivní síla). Tyto dvě síly jsou protichůdné, ale současně se i doplňují. Nemohou být od sebe vzájemně odděleny, ale musí být považovány za jeden celek. Podle Lao Tsu bylo klíčem k životu najít „tao“, tedy „cestu“ mezi těmito dvěma opačnými silami, tedy společnou půdou či kompromis. Jak Lao Tsu, tak Konfucius se zabývali méně nalézáním pravdy, a o to více nalézáním „cesty“. Tyto morální hodnoty se projevují v čínském vyjednávacím stylu. Čínští vyjednávači se zabývají více způsoby a možnostmi vyjednávání než jeho konečným výsledkem, spíše jeho procesem nežli konečným cílem. Nejlepšího kompromisu tak může být dosaženo pouze pomo-

Místní přepravník všeho možného i nemožného

cí rituálního smlouvání, které vyžaduje určitou časovou délku a nemělo by se zkracovat. Kompromis dovoluje, aby si obě strany udržely stejně hodnotné pozice. Zatímco Američané věří, že kvůli prosazení pravdy je zapotřebí se někdy i pohádat nebo rozčítit, Číňané věří, že není snadné najít „cestu“, a tak spoléhají na smlouvání, aby se vypořádali s odlišnostmi.

Třetím kulturním aspektem čínské kultury je *obrázkový jazyk*. Stejně tak jako se učí děti v útlém věku na západě číst římská písmena a číslice, čínské děti se bifužují tisíce obrázkových znaků. Vzhledem k tomu, že v čínštině jsou slova představována

obrázky a ne posloupností písmen, čínské myšlení má sklon k více holistickému zpracování informací. Michael Harris Bond, profesor psychologie na čínské univerzitě v Hong Kongu zjistil, že čínské děti vnímají lépe věci jako celek, zatímco americké děti se snadněji soustředí na detaily.

Čtvrtým a posledním kulturním aspektem je *ostražitost Číňanů vůči cizincům*. Tato ostražitost souvisí s dlouhodobou a násilnickou historií země díky vpádům ostatních zemí ze všech světových stran. Čína se tedy stala obětí vnitřních šarvátek, občanských vá-

lek a vzestupu a úpadku císařů. Tato kombinace vede k cynismu v souvislosti s právními ustanoveními a zákony obecně. Můžeme říci, že Číňan věří pouze dvěma věcem: své vlastní rodině a svému bankovnímu účtu.

Základní pilíře tradiční čínské kultury

Kolektivismus

Jedním z nejvýraznějších kulturních specifik v Číně je tradiční čínský kolektivismus, který je v podstatě kolektivismem rodinným. Pro každou

čínskou rodinu, do které patří nejen přímí rodinní příslušníci, ale i poměrně vzdálení příbuzní, je typická soudržnost a úzký, častý kontakt. Je až obdivuhodné, v jaké míře Číňané používají mobilní telefony k tomu, aby byli v neustálém kontaktu. V případě, že někdo z rodinného kruhu například ztratí práci, ihned obvolává přímé i vzdálené příbuzné, kteří mu pomohou sehnat práci novou.

Zajímavé je sledovat také nedělní život Číňanů. Na rozdíl od západního stylu trávení neděle, kdy je většina rodin doma a spokojeně odpočívá, Číňané vycházejí do ulic a do parků. Oblíbenou nedělní aktivitou Číňanů je „namlouvání“ v parku. Rodiče svobodných dívek a mláďenců vystavují v parku inzeráty s popisem svých ratolestí. V případě, že rodiče objeví vhodný protějšek pro svého syna či dceru, začíná vyjednávání mezi rodiči. Také v případě večírků je zvykem, že se nevytvářejí malé hloučky vzájemně komunikujících jedinců, ale každý komunikuje s každým. Pokud přichází do kolektivu někdo nový, je ostatními okamžitě přijat mezi sebe a Číňané mu pomohou rychle se začlenit do kolektivu tak, aby se necítil jako „outsider“.

„Já“ je v Číně malé a ve srovnání se společností je člověk pouze její malou součástí. Lidé jsou vedeni k tomu, aby upřednostňovali zájmy kolektivu před zájmy osobními a zájmy státu před zájmy kolektivu. V případě, že Číňanovi polichotíte a řeknete mu, že je v něčem dobrý, bude se chovat velmi skromně a tuto skutečnost popře, i kdyby si ve skrytu duše myslel, že je sebelepší.

Čajový obřad

Společenská hierarchie

V Číně je uctívána velmi přísná společenská hierarchie. Systém etických hodnot, který byl postupně propracován v základní čínskou státní ideologii, konfucianismus, obsahuje mimo jiné také závaznou společenskou podřízenost. Tato pravidla vyžadují úctu a poslušnost mladšího ke staršímu,

Autorka článku v tradičních čínských šatech

ženy k muži, podřízeného k nadřízenému, ale zavazují také v opačném směru například k péči o podřízené. V rámci čínské obchodní společnosti bude tedy nejváženějším a nejvýše postaveným člověkem člověk nejstarší a nemohlo by se stát, že by byl vedoucím společnosti zvolen člověk, který je mladší než ostatní. Senioři se tak stávají také nejrespektovanějšími členy rodiny a mají v rozhodování o rodinných záležitostech hlavní slovo. Svůj volný čas pak netráví senioři se psem či kočkou, nýbrž se svými pravnučky a pravnučkami, které doslova vychovávají vzhledem k časové a pracovní vytíženosti mladých rodičů.

Úcta ke vzdělání

Konfucius hlásal nejen pravidla společenské hierarchie, ale také úctu ke vzdělání. Úcta k předkům, rodičům a k vědění je v Číně nejvyšším zákonem mravnosti a tento zákon se v Číně zachovává dodnes. Již malé děti tráví velkou část každého dne ve školních lavicích. V poslední době se začíná diskutovat o tom, zda čínské děti mají dostatek pohybu, jelikož dochází k negativním projevům na jejich tělesném i duševním zdraví. Na rozdíl od západního hrdiny, za kterého je považován muž s urostlými svaly a dobrým srdcem, je naopak čínský hrdina představován

mužem velmi vzdělaným a moudrým. I zde platí, že učitel je člověkem velmi uctívaným a vzbuzuje velký respekt. Jeden významný pedagog a básník z dynastie Tang napsal: „Učitel nemusí být moudřejší nebo vzdělanější než student a student může být významnější a lepší než jeho učitel. Jediný rozdíl mezi nimi je v tom, že první se začal učit dříve a druhý trochu později, to je celé tajemství.“

Odlišnosti při jednání s Čínany

Většina západních vyjednávačů – manažerů a obchodníků, kteří se chystají na pracovní návštěvu Číny, se rádi vyzbrojí příručním seznamem dodržování čínské etikety. „Vezměte s sebou náklad vizitek,“ radí odborníci. „Mějte po ruce svého osobního tlumočnicka.“ „Mluvte v krátkých větách.“ „Noste konzervativní oblek.“ Takovéto rady mohou pomoci otevřít společnostem v Číně dveře, avšak nezaručí navázání dlouhodobých styků, kterých mohou čínské a západní společnosti v dnešní době dosáhnout.

Statistiky ukazují, že tisíce amerických a čínských vysoce postavených úředníků prokázalo, že povrchní dodržování pravidel etikety nestačí. Selhávání mezi americkými a čínskými úředníky je ve skutečnosti na denním pořádku. Příčina? Selhání americké strany, která dobře neporozumí mnohem širšímu kontextu čínské kultury a jejích hodnot. Tento problém vede velmi často u západních vyjednávačů ke krachu a selhání.

ČÍNA

Základní kulturní hodnoty a způsoby myšlení:

kolektivismus
hierarchie
orientace na vztahy
holismus
hledání způsobu
kultura užívající
smlouvání

AMERIKA

individualismus
rovnostářství
orientace na informace
redukcionismus
hledání pravdy
kultura užívající
argumenty

Přístup k vyjednávacímu procesu:

dlouhý proces	rychlé schůzky
dvoření se	
formální	neformální
využívající prostředníků	chladné výzvy
omezená autorita	nejvyšší autorita
nepřímý	přímý
nejdříve vysvětlení	nejdříve návrhy
pochybující	agresivní
vytrvalý	netrpělivý
očekává	očekává
dlouhodobý vztah	výhodnou dohodu

Výzva ke vzájemnému porozumění je obrovská: americké a čínské přístupy se zdají často neslučitelné. Američané vidí čínské vyjednávače jako neefektivní, nepřímé, až neupřímné, zatímco Číňané vidí své americké protějšky jako agresivní, neosobní a vznětlivé. Rozdíly tohoto druhu mají hluboký kulturní původ. Avšak ti, kteří vědí, jak zacházet s těmito odlišnostmi, mohou rozvinout vzkvétající, oboustranně ziskové a uspokojující podnikatelské vztahy.

Zvláštnosti v chování čínského spotřebitele

Citlivost na cenu

Čínského spotřebitele lze charakterizovat jako spotřebitele, který zachází velmi opatrně se svými penězi. Dříve než uskuteční nákup, má sklony k četnému obcházení obchodů a detailnímu porovnávání parametrů produktů, ale i cen. Obcházení výloh a nakupování očima (tzv. window shopping) je oblíbenou víkendovou aktivitou mnoha Číňanů. Obecně můžeme říci, že čínský spotřebitel je velmi citlivý na cenu a smlouvá téměř v každé nákupní situaci. Nákup

Čínská svatba

Městečko Zhu Jia Jiao

spotřebitele je podřízen slevám a jiné podpoře prodeje. Pro čínského spotřebitele je velmi důležitá hodnota, kterou za své peníze dostává, a zároveň je velmi významná životnost výrobku. Čínský spotřebitel dává přednost opravě výrobku před jeho výměnou, což je opakem chování amerických spotřebitelů a většiny spotřebitelů evropských.

Vnímání vysokého nákupního rizika

Čínští spotřebitelé jsou obecně opatrnější při nákupním rozhodování než američtí spotřebitelé, protože je vnímáno více rizika. Existence masivního trhu pro falešné zboží toto riziko ještě umocňuje. Při svém nákupním rozhodování se Číňané ve velké míře spoléhají na tzv.

word-of-mouth („šeptandu“), která je v poslední době (zejména v Číně) nahrazena tzv. internet-word-of-mouth („šeptandou po internetu“). Pomocí internetového blogu si čínští spotřebitelé vyměňují on-line své zkušenosti a postřehy týkající se jejich spokojenosti s nakoupeným zbožím a tak bezplatně poskytují cenné informace potenciálním kupcům tohoto zboží.

Šetrnost

Šetrnost patří v čínské kultuře mezi tři největší poklady, jaké člověk může mít, vedle slitování a ostychu. Z důvodu nízkého stupně sociálního zabezpečení a ochrany jsou čínští spotřebitelé vedeni k šetrnosti a poměrně vysokému ukládání úspor. Čínské domácnosti šetří stále se zrychlujícím tempem, aby se ochránily před riziky, vyplývajícími z chudoby a očekávaných výdajů na zdravotní péči ve stáří. Dalším důvodem k šetrnosti přispělo zavedení politiky jednoho dítěte, kterou jako první v roce 1979 představil čínský politik Deng Xiaoping. Vzhledem k tomu, že jedno dítě musí podporovat dva rodiče a čtyři prarodiče, (v případě sňatku se tato zodpovědnost zdvojnásobuje), stalo se šetření národní nutností.

Slovo na závěr

Ať už je čínské myšlení a základní hodnoty čínské kultury jakkoliv odlišné, vzájemný respekt

Vstup do Tongji University je hlídán místními úředníky

a upřímná snaha o porozumění čínské kultuře povede k vytouženému poznání a navázání hlubších – jak osobních, tak pracovních – vztahů. Základem je pochopení tradiční čínské kultury, založené na konfuciánském učení, které představuje mravní základ celé lidské společnosti. Úspěšné vyjednávání s čínskými představiteli musí být založeno na vzájemné důvěře, respektu a v ideálním případě snaze o nastolení tzv. win-win situace, prospěšné pro obě partnerské strany. Pouze při dodržení těchto „nepsaných“ morálních a etických pravidel může být dosaženo oboustranné spokojenosti a vzájemné harmonie.

Čínský drak k pohledání

Cesta do Číny je pro leckoho pouhým životním snem, ale jet do Číny a zůstat tam proti všem předpokladům dvacet pět měsíců, to už se opravdu stává vzácně. Jiří Hubička, expert v české sekci Čínského rozhlasu pro zahraničí, se po těch dvou letech dokonce rozhodl, že se musí ještě někdy do Číny vrátit, tak se mu tam zalíbilo! Byl totiž svědkem přímo epochální události: přeměny nejlidnatější země světa, chudé a poznamenané komunistickým fanatismem, v bouřlivě se měnící ekonomicky rozvinutý stát s moderním myšlením. Svět se dívá dosud na Čínu s velkým podezřením, zda to Peking myslí vážně a upřímně, když hlásá teorii harmonické společnosti jak ve vlastní zemi, tak v mezinárodních vztazích. Vždyť je to až neuvěřitelný obrat od starých revolučních pravidel o třídním boji. Čína si s sebou nese dědictví složitého historického a kulturního vývoje, nicméně otevírá se západním standardům. Už teď je zřejmé, že zde od 90. let 20. století došlo k dramatickému setkání často zcela protichůdných postojů Západu a Číny nejen k politice, ale ke každodenním lidským situacím – počínaje pracovním rytmem, způsobem komunikace, přes rodinné a přátelské vztahy až po způsoby zábavy, jídlo, cestování. Jiří Hubička získal mnoho čínských přátel,

Figura z čínské opery

ale poznal i spoustu jiných lidí, kteří mu pomohli porozumět nejen čínštině, ale hlavně tomu, jak Číňané žijí a myslí, v čem jsou a budou nejspíš vždycky jedineční a v čem naopak se dovedou obdivuhodně přizpůsobit člověku jiné rasy, jazyka a mentality. I když se v jeho knize *Hledání čínského draka* dočteme leccos o pamětihodnostech Číny, o zvláštní atmosféře Tibetu, o reáliích, hlavním předmětem pozornosti autora je život a mentalita dnešních Číňanů. Vnímá obojí kriticky i s humorem, laskavě, ale občas i s rozčarováním a překvapením. A protože v Pekingském rozhlasu působil jako jazykový expert, své vzpomínání na Čínu a Číňany s oblibou prokládá roztomile neobratnými pokusy čínských redaktorů o české vysílání. Skoro to vypadá, jakoby vše, co se vyklube z šikmých očí, bylo moudré i hravě půvabné, utopené v detailech a zároveň velkoryse nadnesené, trochu falešné, tajemné, trochu směšné, a nakonec vždycky životaschopné a dlouhodobě neporazitelné.

Kniha *Hledání čínského draka* (Praha, Radioservis 2008) je vítaným čtením pro každého, kdo je zvědavý, jak by se jakožto Čech cítil v dnešní Číně. Posuďte sami z následujícího.

-heve-

PROČ MAJÍ ČÍŇANÉ ŠIKMÉ OČI ?

Jiří Hubička

To po pravdě řečeno nevím. Vím ale, proč mají šikmé oči Číňanky. Mám na to teorii. Antropologové mně ji určitě neschválí.

Před odjezdem do Číny jsem se snažil vyhledat co nejvíc lidí, kteří v Číně buď byli, nebo kulturu a jazyk této země studovali. Mezi nimi jsem také poznal Jáchyma Bednáře. S tímto mladým praktickým lékařem jsem se jednoho dne sešel v jeho ordinaci kousek za Prahou. Vyprávěl mi o své tříměsíční cestě po Číně, kterou uskutečnil jako naplnění svého dávného snu. Jeho vyprávění jsem natočil a odvysílal v pořadu Čínské zajímavosti.

Doktor Bednář se jen tak mimochodem zmínil o tom, že existují vědecké studie, které potvrzují, že Asiaté mají při testech v průměru o deset stupňů vyšší inteligenci nežli evropské rasy.

Kdoví proč se Pánbůh rozhodl takto obdařit východní lidské rasy, ale jakýsi záměr v tom určitě byl. Dal jim k tomu navíc řadu dalších předpokladů, které příslušníky asijských národů činí odolnějšími a životaschopnějšími. Jejich houževnatost, drobná, často titěrná, a přitom pevná fyzická konstituce, ohromná přizpůsobivost nelehkým přírodním podmínkám, jejich skromnost a nenáročnost, co se prostoru a stravy týče! A k tomu neudolatelný obchodnický talent! A když už do asijské rasy Pánbůh vložil podobné předpoklady pro přežití, je vcelku logické, že si přál, aby se takto nadané národy co nejvíce šířily a rozmnožovaly, aby světu jednou dominovaly.

A tak dal Asiatkám šikmé oči.

Všimli jste si někdy, co všechno se svými šikmými očima umějí? Všimli jste si, kolik se v těch

očích skrývá záhadnosti a tajuplných náznaků? Kolik je v nich plaché koketnosti, skrývané rozvernosti, stydlivé vyzývavosti, předstírané netečnosti, prostopášné nevinnosti a za tím vším jemně naznačované smyslnosti?

Postřehli jste, co se blýská v těch úzkých čárkách očí, když se Číňanka usmívá? Zaznamenali jste, jak doširoka umí svá očka rozevřít, když se – ach, tak bezelstně! – díví?

Pánbůh nadělil Číňankám mocnou zbraň.

Divte se pak Číňanům, že jim to nedá a tajemství těch očí musí neustále odhalovat! A výsledek tohoto odhalování vyjádřený v číslech: jedna miliarda tři sta milionů Číňanů! Vzdor politice jednoho dítěte, kterou Čína zavedla v osmdesátých letech ve snaze zmírnit populační explozi, toto číslo stále narůstá.

Ten nárůst se určitě nezastaví a Boží záměr se pomalu bude naplňovat, přestože Číňané dělají v poslední době všechno pro to, aby své mimořádné dispozice oslabili. Řekl jsem – houževnatost a drobná, a přitom odolná tělesná schránka? To už ale není pravda! Ve městech na východním pobřeží vyrostla spousta habánů, kteří si v ničem nezadají, co se výšky týče, s národy obývajícími severní Evropu. Drobná, titěrná tělesná konstituce? V generaci jedináčků vyrůstá obrovské množství tlusťochů, kteří mají problém udělat rychlý krok. Odolná tělesná schránka? Mladé čínské křehotinky neudělají dva kroky pěšky, jsouce zvyklé na klimatizované limuzíny svých tatínků. Mnoho z nich jezdí taxíkem i za roh. Přizpůsobivost přírodním podmínkám? Jakmile vysvitne sluníčko, zaplní se chodníky rozevřenými slunečníky, protože to, co je vrcholem krásy, to, co je „in“, je být co nejvíc bílý!

A skromnost a nenáročnost ve vztahu k potravě? Ty tam jsou časy, kdy celodenní stravu Číňanů tvořila miska rýže a trocha zeleniny. Jen se zajděte podívat do té ohromné spousty neustále plných pekingských hospod, hospůdek, restaurací, vyvařoven a bufetů. Před nenasytnými jedlíky se stoly plní talíři, miskami, tácy a na nich se vrství kupy pestrobarevného a vynalézavě ukuchtěného jídla, které přesycení hosté velmi často nezvládnou zpcívat. Odvalí se od stolu plného nedojedených zbytků a jen tu a tam si nechají něco zabalit do plastových mistichek, jež jsou v každé restauraci pro podobné případy připravené.

Pánbůh se jistě diví, jak Číňané nakládají s dispozicemi, jež jim kdysi dal. Vzdor jeho záměru se Číňané chtějí stále více podobat těm bílým zchoulostivějším rasám v západní části světa, a to i svým vzhledem: spousta Číňanek si nechává oční víčka operovat, aby pokud možno co nejvíce smazaly rozdíl, který je – tak půvabně! – odlišuje od žen jiných ras.

Zmínil jsem půvab očí Číňanek, ale hned musím dodat – nevěřte těm očím! Za většinou těch nevinných, svůdných a záhadných pohledů se skrývá velmi praktické a věcné uvažování.

„Můžu za to, že se na mě usmívají?“ bráním se nespokojenému výrazu Li, která sleduje cestou po pekingské ulici můj pohled.

„Ne, ne, ty se na ně díváš! Ty si začínáš!“ Hned mě ale ujišťuje, že mě chce jen varovat, abych na ty úsměvy nenaletěl.

„Vezmi to tak – nejsi ani krásnej, ani mladej,“ dává mi nelítostně kapky. „Proč si myslíš, že se na tebe smějí?“

„Co já vím? Asi na ně působím sympaticky,“ zkouším to.

„Myslíš?“ zeptá se tónem, který mi bere poslední iluze. „Protože nemáš na nose napsáno, odkud jsi! Všechny si říkají – Ten je určitě z Ameriky! Určitě je bohatěj! Kdyby tušily, že jsi z nerozvinuté země, která je někde uprostřed Evropy, a že jsi chudej, bylo by po úsměvech, buď si jist!“

„Z jaké nerozvinuté země?“

Co to pořád ti Číňané mají s těmi rozvinutými a rozvíjejícími se zeměmi? Když se dáte s kterýmkoli Číňanem nebo Číňankou do řeči, vsaďte se, že se vás ve druhé větě zeptají, odkud jste. Když odpovíte, zpravidla se zamyslí a vzápětí se zeptají: A je to rozvinutá, nebo rozvíjející se země?

Čína se totiž stále ještě tradičně řadí mezi rozvíjející se země, což ovšem už podle mnoha ukazatelů není pravda. Zatímco Česká republika přece...

„Opravdu si myslíš, že jste rozvinutá země?“ zeptala se mě Li kdysi nedůvěřivě, když jsem jí vysvětlil poměry řadového pracovníka Českého rozhlasu.

Co jí na to máte říct?

Jednoho nedělního odpoledne jsme seděli s Li v příjemném stínu stromů na zídce dělicí chodník od zeleného pásu, který lemuje okolní domy. Bylo horko, nepříjemně dusné pekingské léto kulminovalo. Li měla odřenou patu z nových bot, neměla náladu pokračovat v cestě, kterou jsem si vymyslel. Našel jsem v příloze listu China Daily reportáž o pekingských veřejných koupalištích. Vystoupili jsme z metra podle rady časopisu na místě, kde se mělo nacházet jedno z nich. Žádný bazén nikde v dohledu nebyl. Li se zeptala asi tří lidí, všichni jen krčili rameny.

„Třeba vůbec neexistuje,“ řekla Li, které se vzhledem k odřené patě do plavání moc nechtělo.

„Psali o tom v novinách, musí tady někde být.“
 „Myslíš?“ řekla s převahou člověka, který ví své.
 „Asi máš pravdu. Tady v Číně je všechno možné.“

Takové poznámky neměla ráda. Kritizovala řadu věcí, které ji obklopovaly, ale na Čínu jako takovou nedala dopustit.

Šel jsem koupit zmrzlinu. Zatímco jsme jedli, poskakovala kolem nás v uctivém odstupu malá čínská holka. Kolik jí mohlo být? Šest sedm. Byla nejspíš odněkud z jihu, měla krásně snědou pleť, na sobě ušmudlané tričko a kraťasy. Když jsem si jí všiml, rozzářila se bezelstným úsměvem. Její očka se stáhla do úzkých čárek. Pozorně nás sledovala.

„Vidíš, směje se na mě,“ povídám. „A snad nechceš říct, že jsem si začal já! Ale musím říct, bude to pěkná holka, až vyroste.“

Li se na dívku vlídně usmívala. Byla přibližně ve věku jejího syna, který právě trávil prázdniny u dědečka na venkově.

„Zeptej se jí, odkud je,“ kývl jsem na dívku, aby přišla blíž.

Li se na ni promluvila. Odpovědi nejprve nerozuměla.

„Mluví jiným dialektem,“ vysvětlila mi ten komunikační zádrhel. „Je prý z Tiang-s“,“ přeložila mi název jedné jižní provincie.

Holka se culila a ukazovala na mě. Cosi Li tiše řekla.

„Diví se, že jíme zmrzlinu. Zmrzlina je prý přece pro děti,“ překládala Li.

„Koupím ji také zmrzlinu, co říkáš?“ přeložil jsem si tak dívčinu otázku.

„Ne, proč bys to dělal? To chceš všem cizím dětem kupovat zmrzlinu?“

Li si dívčin zájem přeložila spíš jako drobný pokus o žebvání. A proti tomu byla skoro vždy imunní.

„Je milá, nemyslíš?“ sledoval jsem dívčiny mandlové oči, které mě neustále sledovaly.

Dívka na mě ukázala a pak se cosi Li tiše zeptala.

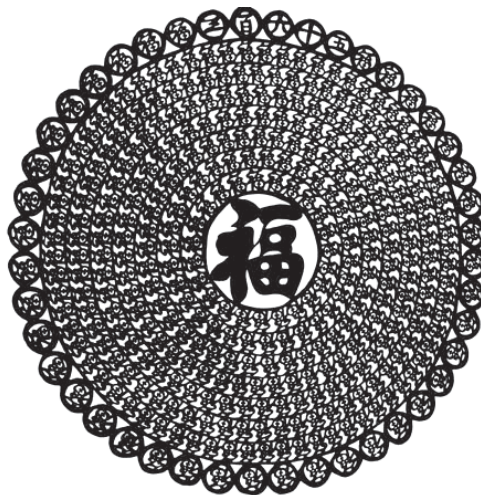
„Cože?“ nechala si Li její otázku zopakovat.

„Víš, co se mě ptá? Jestli máš tady,“ ukázala na mou ledvinku připevněnou k pasu, „hodně peněz!“

Ach můj Bože! Li měla pravdu.

Zvedli jsme se a malou Čiňanku jsme zanechali se zklamaným výrazem v půvabných tmavých očkách.

Nevěřte těm krásným, šikmým, tajuplným očím. Jejich majitelky dobře vědí, jak účinná zbraň se v nich skrývá. A vědí to už odmala.

Štěstí v tisíci podobách. Uprostřed je znak štěstí, nahoře jsou znaky pro 365 – tj. každý den štěstí

„TLOUŠTÁCI“

Jiří Hubička

„Jdeme, jdeme! Je čas!“ volá přesně úderem jedenácté hodiny dopolední můj čínský kolega Tomáš, a kdyby byla v jeho počítači nedopsaná věta, kdyby ve zprávě zbývalo dofukát dvě slova, opouští ji nehotovou, zavírá stroj a už si bere bundu – je zkrátka čas!

Jsou v tom ti Číňané obdivuhodní: jídlo je jednou z dominant života, pravidelnost a pestrost stravy tvoří železný rámec zdravé životosprávy, jíst je třeba vyváženě, uměřeně, několikrát denně a v klidu. A to naprostá většina čínských obyvatel dodržuje.

Už starý Konfucius kdysi radil, že denní strava každého Číňana se má z jedné třetiny skládat ze zeleniny, z jedné třetiny z masa a poslední třetina připadá na přílohy, tedy zpravidla rýži, dnes jsou to ovšem velmi často také těstoviny. Konfuciánské zásady se do Číny poznenáhlu navracejí, třebaže byly po dlouhá léta potlačovány. Číňané se jim ale nikdy nezpronevěřili, pokud to jejich hmotná situace jen trochu umožňovala.

Neumím si představit Číňana, který by svůj oběd pořídil tak, že si koupí dvacet deka rybího salátu do papíru, dva rohlíky a požívá je s okem stále upřeným na obrazovku počítače, jak se to nejednou stává v našich zeměpisných šířkách. A to nejen proto, že v Číně rybí salát v našem podání neznají.

Chodívali jsme s kolegy do velmi jednoduše zařízené jídelny. Svými plastovými tácy mi připomínala naše někdejší vysokoškolské menzy, až na jednu podstatnou odlišnost: v té čínské byl asi tak patnáctkrát širší výběr jídel.

Každé ze šesti okének nabízelo jídla z jiné oblasti Číny. Tu ze Sing-t'iangu, tu ze S'čchuanu, tu

z Jünanu, anebo naopak ze severního Chej-lung-t'iangu. U každého z nich jste si mohli vybrat nejméně ze šesti chodů. Různé druhy jídel jste si mohli podle vlastního uvážení zkombinovat a nemuseli jste zůstat u okénka jediného. Ať už jste zvolili jakoukoli skladbu zeleniny, masa, hub, tofu a dalších složek, součástí menu byla vždy miska rýže a miska s rýžovým nebo zeleninovým vývarem, který je neslaný a popíjí se namísto vody či piva.

Podobnou pestrostí výběru oplývá naprostá většina hospůdek, kterých je po čínských městech nepočítaně. Jídelní lístky, ať už tištěné a svázané, nebo vyvěšené v čínských znacích po stěnách malých lokálů, obsahují minimálně padesát položek, přičemž nic z toho nejsou „hotovky“, ale všechna jídla připraví jednotlivě, jen pro vás, z čerstvých surovin (no, dejme tomu převážně čerstvých) a v neskutečně v krátké době.

Uvěřil by někdo, že v této konkurenci báječných a chuťově rafinovaných jídel mohou mít v Číně šanci řetězce nabízející prefabrikované karbanátky nacpané do suché země bez chuti a zápachu?

A přece se tak děje.

„Milý posluchači, rychlé občerstvení McDonalds a KFC v Číně je oblíbeno mezi obyvateli, poskytuje dětem chutnou a radostnou stravu.“

Fastfoody jsou v Pekingu obleženy davy zákazníků všech generací! Ovšem děti je opravdu nejvíc.

„Někteří se domnívají, že McDonalds také poskytuje dětem obezitu. Čínské příslušné osobnosti vyslovují zneklidnění nad zdravotní otázkou...“

Redaktor čínského rozhlasu natočil s dětmi, jež se radostně cpaly hamburgery, rozhovor, který kolegové přeložili:

„Máme rádi, aby otecové nás přivezli do McDonalds na občerstvení. Je nám velmi chutné. Někdy

nám tu poskytnou dárek. Máme radi kuřecí křídlo a šlehačky.“

Nyní přijde několik číselných údajů:

„Podle statistiky se počet restaurací McDonalds do konce loňského roku v Číně rozvíjel na 700, počet restaurací KFC v Číně dosáhl 1200. Počet restaurací Pizzahut a Origus se v Číně také neustále zvyšuje.“

V tomto rozhlasovém pořadu se čínský novinář zmínil o případu jisté dívky, která proto, aby získala výhru (hodinky), chodila se sytit hamburgery po celý měsíc.

„Každý den chodila na McDonalds, konečně dostala náramkové hodinky, ale za měsíc ztloustla své tělo o deset kilo!“

Varovné hlasy zaznívají i z úst úředních autorit:

„Generální tajemník Čínského demokratického svazu pro výstavbu státu a člen ČLPPS Čang Ťiao a zástupkyně generálního tajemníka Čínské společnosti pro výživu Jang Jüe sin dávno upozornili na nebezpečí, které hrozí. Rychlé občerstvení z McDonalds, KFC a Pizzahut má vysokou energii, vysoký tuk a vysokou bílkovinu. Ten, kdo často chodí na této občerstvení, může ztloustnout celé své tělo.“

Ne, to opravdu není žádná nekalá reklamní kampaň, která by měla za cíl poškodit zmíněné řetězce. Ostatně – to by se nikomu stejně nepodařilo. V Číně vládne trh, a pokud budou mladí hladovci holdovat hamburgerům, fastfoody mají zelenou. Začíná se však objevovat nový problém, který Čína až dosud neznala.

„Podle zprávy čínského ministerstva zdravotnictví se počet tloušťáků stále zvyšuje. Na pekingských ulicích je často vidět tlusté kluky a holky.“

Číňané tuto tendenci samozřejmě nepřičítají na vrub pouze fastfoodům, které se zde množí

jako houby po dešti. Je zřejmé, že se zde děje cosi neblahého.

„Nejnovší statistické údaje ukazují, že přes polovinu čínských občanů neumí příslušné výživné znalosti, jejich struktura strava není vhodná. V důsledku toho, mnoho starých lidí mají chronické nemoci, například velké krevní napětí, cukrovku a tak dále.“

Jak už to tak chodí ve většině oficiálních sdělení, řešení je ovšem na cestě.

„Podle zpráv listu Pejťing Čche Pao, projekt rozšiřovací stravy v Číně byl nedávno zahájen v metropoli Peking. Přes sto odborníků specializujících se na výživné stravy v různých lidových sídlištích informovali lidům o novou myšlenku ve výživné stravě.“

Jako vždy je třeba brát podobné zprávy s rezervou. Vzdor záplavě malých obtlouštělých jedináček nevěřím, že by Číňané ve větší míře zaměnili svou tradiční a skvělou kuchyni za unifikovanou a fádní stravu fastfoodů. Jsou přece známí svou umanutostí pro čínský styl vaření, dokonce i ti, kteří jedou na služební cestu do ciziny, vezou si s sebou plný kufr sojových omáček a koření. Čínští turisté jsou pověstní tím, že na zájezdu po Evropě chodí jíst výhradně do čínských restaurací a domorodé kuchyně přijímají jen v největší nouzi.

„A víte, co bylo nejhorší?“ vyprávěl kolega Tomáš mladým čínským redaktorům poté, co se vrátil z měsíční stáže v pražském rádiu. „Dostal jsem kartičku a mohl jsem chodit na obědy do rozhlasové jídelny. A oni tam nabízejí na výběr tři jídla! Vážně, nevymýšlím si – tři!“

Mladí čínští kolegové vrtěli nechápavě hlavou. To snad není ani pravda!

Hubička, Jiří: Hledání čínského draka.

Praha : Radioservis, 2008.

ISBN 978-80-86212-76-0

Čínské písmo je zkouška intelektuální odvahy

Jiří Janoš

Na světě existuje několik set druhů písem, čínské znaky však mezi nimi mají naprosto unikátní postavení. Je to dnes nejen písmo s nejdelsí nepřerušenou tradicí užívání, ale také jediný systém zápisu textů, jehož jednotlivé symboly nejsou pouhým odrazem zvukové podoby slov. Někdy se jim také říká hieroglyfy, což ve staré řečtině znamenalo „posvátné symboly“. A čínské znaky v sobě opravdu zřejmě skrývají cosi magického, co dnes fascinuje i tisíce lidí mimo Čínu. Egyptské hieroglyfy byly sice starší, ale čínské znaky na rozdíl od nich stále žijí...

Podle čínských mýtů vytvořil systém znakového písma před 4700 roky Cchang Ťie, dvorní rádce bájného Žlutého císaře. O existenci tohoto muže, který bývá zobrazován se čtyřma očima (viz obr. 1), přirozeně žádné důkazy neexistují. Vědci nyní zvažují hlavně teorii o tom, že zpočátku začaly určité skupiny lidí užívat určitých obrázků a značek zcela spontánně a na určitém stupni vývoje z nich pak vznikl ucelený systém. Jak to ale probíhalo a proč znakové písmo vzniklo právě jen v Číně a ne na japonských ostrovech nebo v severovýchodní Asii, kde v té době podle archeologických nálezů také existovaly vyspělé civilizace, zůstává záhadou. Ať už tomu ale bylo jakkoli, právě díky znakovému písmu máme dnes velmi dobrou představu o čínské (přesněji „chanské“) kultuře prvního a konce druhého tisíciletí před n. l.

Za nejstarší dochované památky užití čínského písma jsou dnes považovány věštebné nápisy na zvířecích kostech a destičkách z želvích kruný-

Obr. 1: Cchang Ťie, čtyřoký mytologický tvůrce čínského písma

řů, pocházející z let 1200–1500 před n. l. Dodnes jich bylo nalezeno více než 160 000 a vědci na nich identifikovali okolo deseti tisíc rozdílných znaků. Pouze necelý tisíc se jich ale zatím podařilo dešifrovat. V posledních letech se v čínském tisku objevily senzační zprávy, že první „zárodečné“ obrázkové znaky byly objeveny již na keramice staré sedm nebo osm tisíc let. Odborníci však představu, že by již tehdy šlo o systém zápisu textů, odmítají.

O čínském písmu se někdy mluví jako o písmu „obrázkovém“. Takové označení ale bylo vhodné jen na samém počátku jeho vývoje. Původně opravdu platilo, že 1 znak = 1 slabika = 1 plnovýznamové slovo. Grafická podoba naznačovala význam, ale výslovnost z ní patrná nebyla. Později se grafická podoba základních znaků začala zjed-

	ね	ん	の	か	ん	じ									
															
木	口	耳	目	見	手	門	山	雨	月	日	母	女	子	人	心

Tabulka 1: Ukázka několika současných jednoduchých „radikálů“ (spodní řádka) a jejich vývoj od nejstarších tvarů (druhá a třetí řádka). Na horní řádce jsou ilustrační nákresy. Zleva doprava: strom – ústa – ucho – oko – vidět – ruka – brána – hora – déšť – měsíc – slunce – matka – žena – dítě – člověk – srdce. Vidíme, že u znaků jako je *strom*, *ústa*, *hora*, *brána* nebo *děšť* lze i dnes s jistotou dávkou fantazie najít souvislost mezi původním obrázkem a dnešním znakem. U některých už musí být fantazie vysoká (*slunce*, *dítě*, *člověk*), obvykle je ale „pochopení“ významu znaku prakticky nemožné (*ucho*, *oko*, *matka*, *srdce*). Zajímavý je vznik znaků *žena* a *matka*. Původní obraz ženy byl v obou případech téměř stejný, znázornění kojící matky však bylo navíc doplněno dvěma čárkami symbolizujícími prsní bradavky. Dnes se oba znaky zcela liší a i když „bradavky“ zůstaly zachovány, jsou obě čárky svisle pod sebou, takže jejich smysl nelze identifikovat. U znaku *vidět* je patrná souvislost se znakem *oko*. Původně to byla postava člověka s otevřeným okem a i dnes zůstává stylizace „člověka“ v dolní části znaku zachována.

nodušovat a zároveň se objevily znaky složené z několika částí, u nichž byla často naznačena i výslovnost.

O tom, jak se vyvíjely znaky v nejstarších dobách a jaký byl jejich počet, máme jen dílčí informace. Nejstarší přesné údaje pocházejí až z počátku 2. století n.l., kdy byl sestaven nejstarší zachovaný znakový slovník. Ten obsahuje 9353 znaků, utříděný do 540 sémantických skupin, symbolizovaných stejným počtem základních znaků – tzv. radikálů. Třídění znaků podle „radikálů“ se zachovalo dodnes, jejich počet ale klesl na 214. Radikály označují většinou klíčové pojmy důležité pro lidský život: např. *člověk*, *černý*, *kůň*, *řeka*, *strom*, *střecha*, *vůně*, *barva* atd. a v každém znaku musí být takový radikál nejméně jeden. Často (ale zdaleka ne vždy!) lze podle něj příslušný znak zařadit do určité sémantické kategorie.

Tak slova s radikálem *srdce* mají většinou nějaký vztah k myšlení nebo k povahovým vlastnostem (*myslet*, *radovat se*, *stydět se*, *bát se* atd.), mezi slova s radikálem *kov* patří např. *železo*, *olovo*, *měď*, *řetěz*, *zvon* mezi slova s radikálem *děšť* patří *sníh*, *mrak*, *hrom*, *rosa* a také znak, který v moderní době převzal význam *elektrína*.

Největší počet znaků má v levé části radikál naznačující zařazení do významové kategorie, zatímco pravá část naznačuje výslovnost. Výsledný tvar ale musí být vždy čtvercový, takže jednotlivé složky se často musí různě zužovat, protahovat nebo naopak rozšiřovat. Ukázky vybraných radikálů a proces jejich vzniku z původních obrázků je zde v tabulce 1, ukázky znaků složených z několika částí jsou v tabulce 2.

Celkový počet všech znaků se dnes odhaduje na padesát tisíc. Toto číslo – které často děsí zá-

女 + 子 = 好	žena + dítě = dobrý
日 + 月 = 明	slunce + měsíc = jasný, otevřený, příštít
木 + 木 = 林	strom + strom = les
木 + 木 + 木 = 森	strom + strom + strom = lesy
宀 + 女 = 安	žena pod střechou = bezpečí, spokojenost
口 + 人 = 囚	člověk v ohradě = vězeň
耳 + 心 = 恥	ucho + srdce = stud
耳 + 門 = 聞	ucho v bráně = naslouchat
金 + 同 = 銅	kov + fonetický znak „tchung“ = měď
食 + 反 = 飯	jíst + fonetický znak „fan“ = jídlo

Tabulka 2: Znaky složené z několika částí. V horních osmi řádkách jsou znaky složené ze dvou radikálů. Občas lze z obou složek poměrně snadno odvodit význam výsledného znaku (*žena pod střechou* = bezpečí, spokojenost; *člověk uvnitř ohrady* = vězeň, zajatec), jindy se v průběhu staletí původní smysl ztratil. U některých znaků se občas uvádějí dost krkolomné interpretace, např. stud se prý píše kombinací *ucho* + *srdce*, protože se uchem mohou dostat k srdci věci, za něž by se člověk měl stydět. Dva znaky na spodních řádcích se skládají z radikálu + fonetického znaku: měď a jídlo.

jemce o studium čínštiny – je ale značně nadsazené, protože naprostá většina z toho jsou znaky zastaralé nebo užívané jen velmi zřídka. Pro běžné čtení stačí znalost asi 2000 znaků a pět tisíc jich ovládají jen výjimečně vzdělaní lidé.

Nové znaky už přirozeně v moderní době nevnikají a tak jedinou možností, jak zapsat nové odborné výrazy, je skládání dvou nebo více znaků do složených slov: např. *noviny* = informace + papír, *automobil* = parní vůz (pára + vůz), *autobus* = veřejný parní vůz, *televize* = elektřina + dívat se, *chemie* = změna + věda (věda o změnách), *restaurace* = jídlo + obchod, *komunismus* = spo-

lečný + vlastnictví + hlavní + princip (systém, jehož hlavním principem je společné vlastnictví).

Když si Číňané koncem 19. století uvědomili svou technologickou zaostalost za západním světem, získali pocit, že znakové písmo je pro ně velkou brzdou. Brzy se začaly objevovat plány na zjednodušení znaků nebo dokonce na úplný přechod na latinku. Tyto tendence zesílily po pádu císařství a vyhlášení Čínské republiky v roce 1912, nakonec se ale s praktickou realizací začalo až v komunistické ČLR po roce 1949. V roce 1956 tam byla vyhlášena rozsáhlá reforma, při níž bylo zjednodušeno psaní více než šesti set znaků. V některých

	mandarínská č.		kantonská č.	japonština	korejština
	Peking	Tchaj-wan	Hongkong	Tokio	Soul
automobil	汽车	汽車	汽車	自動車	自動車
	čchi-čche		hei che	džidóša	čadongčcha
			„parní vůz“	„vůz, který jede sám od sebe“	
autobus	公共汽车	公共汽車	巴士	バス	버스
	kung-kung	čchi-čche	ba si	basu	bosu
	„veřejný parní vůz“		„bus“	„bus“	
vlak	火车	火車	火車	汽車	汽車
	chuo-čche		fo che	kiša	kičcha
			„ohňový vůz“	„parní vůz“	
letadlo	飞机	飛機	飛機	飛行機	飛行機
	fej-t'i		fei gei	hikóki	pihenggi
	„létající stroj“			„létající a jezdicí stroj“	
restaurace (jidelna)	饭店	飯店	飯店	食堂	食堂
	fan-t'ien	fan-t'ien	faan dim	šokudó	siktang
			„obchod s jídlem“	„jidelní sál“	
náměstí <i>široký + místo</i>	广场	廣場	廣場	広場	廣場
	kuang-čchang		gwong cheuhng	hiroba	kwangdžang
			„široké prostranství“	„široké prostranství“	
zápal plic <i>plicé + zánět</i>	肺炎	肺炎	肺炎	肺炎	肺炎
	fej-jen	fej-jen	fai yihm	haien	pcherjom
Čína <i>střed + země</i>	中国	中國	中國	中国	中國
	Čung-kuo	Čung-kuo	Zung gok	Čugoku	Čungguk
Japonsko <i>slunce + původ</i>	日本	日本	日本	日本	日本
	Ž'-pen	Ž'-pen	Yaht bun	Nihon /Nippon	Ilbon
čaj	茶	茶	茶	お茶	茶
	čcha	čcha	chah	o-ča	čcha
pivo	啤酒	啤酒	啤酒	ビール	麥酒
	pchi-t'iou	pchi-t'iou	be jau	bíru	mekču
	fonetický znak + „alkoholický nápoj“			„beer“	„ječmen + alk. nápoj“
Současnost fa „Hyundai“	现代	現代	現代	現代	現代
	Sien-taj	Sien-taj	Yihn doih	Gendai	Hjonde
Tři diamanty fa „Mitsubishi“	三菱	三菱	三菱	三菱	三菱
	San-ling	San-ling	Saam lihng	Micubiši	Samrung
Tři hvězdy fa „Samsung“	三星	三星	三星	三星	三星
	San-sing	San-sing	Saam sing	Sansei	Samsong

Tabulka 3: Znak jako tlumočníci?

Ukázka zápisu několika slov v čínštině, japonštině a korejštině naznačuje, že případná „tlumočnická“ funkce znaků není nic samozřejmého. Značné rozdíly jsou např. u technických termínů. Čínštiny nenapadne, že „vůz, který se pohybuje sám od sebe“ znamená automobil a naopak Japonci ani Korejci by si zase auto nepředstavili pod „parním vozem“, což je pro ně termín pro vlak. Potíže mohou být také se zkrácenými tvary některých znaků v japonštině a v čínštině v ČLR nebo s přepisem anglických slov (japonské *bíru* a *basu* ve slabičné abecedě katakaně nebo *ba si* psané fonetickými znaky v Hongkongu). Znak ale mohou být užitečné třeba při hovoru o zeměpisných názvech, potravinách a také u lékaře. Části těla i názvy nemocí se většinou píší všude stejnými znaky, i když se vyslovují úplně jinak. V korejštině se sice nyní běžně užívá jen hláskové abecedy *hangulu* (viz *bosu* = autobus), ale lidé se stále znaky učí ve škole.

Názvy asijských firem znají Číňané, Japonci a Korejci podle znaků a čtou je v každé zemi podle svého. Když se Japonce zeptáte na „*Hjundaj*“, asi jen těžko pozná, o čem mluvíte. Když ale uvidí znaky, bude vše jasné: význam slova je „současnost“ a Japonci proto firmu znají jako *Gendai*. Správné korejské čtení je *Hjonde*.

Při přepisu kantonských slov je zde použito transkripce Yale (česká neexistuje), v ostatních případech oficiální české transkripce.

případech to byla změna opravdu drastická: ze složitých patnáctitahových znaků zbyly jen dva nebo tři tahy. Několik příkladů je zde v tabulce 3.

Čína je ovšem obrovská země a mluví se v ní několika desítkami dialektů. A je to právě znakové písmo, které všechny Číňany sjednocuje. Od roku 1956 už to ale tak úplně neplatí. Reforma začala platit jen na území ČLR, ale ostatní Číňané ji nepřijali. Týkalo se to především Čínské republiky (která od roku 1949 ovládá jen ostrov Tchaj-wan), Hongkongu (do roku 1997 britská kolonie), Macaa (do roku 1999 portugalská kolonie) a také Číňanů roztroušených v mnoha zemích celého světa.

Mluví-li se dnes ve světě o „čínštině“, myslí se tím úřední jazyk komunistické Číny, jehož základem je severočínský, pekingský dialekt. Současné klíčové postavení severního dialektu není ale tak samozřejmé, jak by se mohlo zdát. O jeho vítězství rozhodovali v roce 1912 hlavní představitelé nově vzniklé Čínské republiky a protikandidát – tzv. kantonská čínština vycházející z jižních dialektů – byla tehdy poražena jen velmi těsně. V protikladu ke kantonštině se pekingská čínština označuje jako „mandarínská“ (slova „mandarín“ se užívalo pro označení úředníků v císařské Číně). Je dnes státním jazykem nejen v ČLR, ale i na Tchaj-wanu, přestože tam místní Číňané běžně mluví úplně jinými nářečím. Základní znaky jsou v kantonské a mandarínské čínštině v podstatě stejné, výslovnost je ale zcela jiná.

Po roce 1956 se tak začaly formovat tři odlišné čínštiny: komunistická verze zaznamenávající mandarínštinu ve zjednodušených znacích, tchaj-wanská verze zapisující mandarínštinu tradičními znaky a hongkongská verze zapisující tradičními znaky kantonštinu.

U nás je toto rozlišení neznámé, protože až nedávna se naše sinologie orientovala jen na ČLR. Západ naopak preferoval kantonštinu, protože Hongkong měl vždy silný ekonomický vliv. V angličtině tak existují desítky učebnic tohoto jazyka, ale v češtině není ani jediná. Po připojení Hongkongu a Macaa k ČLR na konci minulého století se přirozeně význam kantonštiny snížil, ale i dnes jí na celém světě mluví 70 milionů lidí. V Hongkongu se nyní vyučuje mandarínština povinně jako druhý jazyk, ale např. bohatá hongkongská filmová produkce se stále točí v kantonštině. Filmy se pak obvykle dabují i do mandarínské čínštiny, takže třeba na DVD bývají na výběr obě verze.

Shrňme-li tedy pohled na dnešní postavení znaků, je zřejmé že jejich význam jako univerzálního pouta všech Číňanů se snížil. Knihy tištěné v Pekingu běžní lidé na Tchaj-wanu kvůli zjednodušeným znakům číst nemohou a ani obráceně to není jednoduché: číst texty v tradičních znacích jsou dnes v komunistické Číně schopni většinou jen odborníci zaměřeni na historii, jazykovědu apod. Na druhé straně tam panuje ve vztahu k tradičním znakům jistá forma nostalgického obdivu, takže se pokládá za honosnější, když je třeba název restaurace napsán na štítu starými znaky. A kupodivu se kvůli tomu setkáme s tradičními znaky často i v názvech našich čínských restaurací, přestože jejich provozovateli jsou lidé z ČLR. Ukázka rozdílů mezi tradičními a zjednodušenými znaky je zde v tabulce 3.

Export čínských znaků do Japonska a Koreje

Jako Říše středu byla Čína po dlouhá staletí civilizačním centrem celé východní a jihovýchodní Asie. Spolu s politickým vlivem se do ostatních

zemí její sféry vlivu šířila nejen čínština, ale také znakové písmo, jehož bylo užíváno pro mnoho menších jazyků, dnes už většinou mrtvých. Významně ovlivnily čínské znaky také vývoj japonštiny, korejštiny, vietnamštiny a užívaly se i v řadě dnes mrtvých jazyků – např. jazyk Kitanů nebo Džürčenů. I dnes musí asi dva tisíce čínských znaků zvládnout školáci v Japonsku a v Jižní Koreji. V obou zemích je ale postavení znaků úplně jiné. Zatímco v Japonsku jsou znaky nezbytnou součástí života a zřejmě se to nezmění ani do budoucna, v Koreji se jejich role omezuje a v blízké době je jejich užívání předurčeno k zániku.

Japonci a Korejci se s čínskými znaky setkali poprvé někdy na počátku 1. tisíciletí n.l., pouze Japoncům se ale podařilo poměrně rychle využít znaků pro zápis svého jazyka. Již na konci 8. století byla ukončena kompilace proslulé sbírky *Manjósú*, jejíž 4516 japonských básní ve stylu *tanka* dnes patří k pokladům světové literatury. Básně jsou zapisovány čínskými znaky, jichž se zde ale užívá jen jako fonetických symbolů pro zápis japonských slov. Číňan jim tedy nemůže rozumět. Později Japonci zjednodušili psaní znaků užívaných ve fonetickém smyslu a vytvořili z nich dvě slabičné „abecedy“ – hiraganu a katakanu. Vzniklo unikátní „smíšené písmo“, kde se kombinují čínské znaky (pro plnovýznamová slova) a „písmena“ slabičných abeced (pro předložky, gramatické koncovky atd.) To se užívá bez větších změn dodnes.

Pro korejštinu se od 15. století užívá lingvisty uměle vytvořeného hláskového písma (tzv. *hangul*), které lze podobně jako v japonštině kombinovat s čínskými znaky. V Koreji ale přesto až do konce 19. století hrála hlavní roli klasická

Obr. 2: Ukázka napsu znakovým písmem na želvím krunýři z doby přibližně kolem roku 1200 před n. l.

čínština. Dnes se v Koreji užívají čínské znaky jen pro usnadnění chápání odborných textů a jinak převládl hangul. Znaky hrály důležitou roli také ve Vietnamu, kde se v nejstarších dobách podobně jako v Koreji užívala pro zápis textů téměř

道可道非常道

道可道非常道
道可道非常道

výhradně klasická čínština. Od 13. století se rozšířilo také vlastní vietnamské znakové písmo (tzv. *jižní znaky* nebo „chu nom“), kde kromě běžných čínských znaků existovalo i mnoho nově vytvořených znaků, jež Číňané neznali. V 19. století se pak začal šířit přepis do latinky, který vytvořili katoličtí misionáři a ten během 20. století znakové písmo vytlačil.

Znaky jako „tlumočníci“?

Protože znakové písmo není primárně spojené se zvukovou podobou slov, zdá se být logické, že by mohlo plnit jistou roli „tlumočníka“ mezi lidmi, kteří mluví odlišnými jazyky, ale znají znaky. Tato představa platí téměř beze zbytku při komunikaci mezi Číňany hovořícími různými dialekty, kde mohou znaky pomoci k lepšímu dorozumění.

Obr. 3: Proslulá první věta základní knihy taoismu – Knihy o cestě a ctivosti: **Tao kche tao**, fej čchang **tao**. Doslovný překlad: **Tao**, o kterém lze **mluvit**, není věčné **tao**. (nebo Cesta, o které lze mluvit, není věčná cesta) Je tam nepřeložitelná slovní hříčka, protože slovo „tao“ (psané týmž znakem) má v čínštině význam jednak „cesta“ (v přímém i přeneseném významu), jednak „mluvit“. Znak pro „tao“ si tuto dvojznačnost ponechává i v moderní čínštině, zatímco v japonštině a korejštině význam „mluvit“ neexistuje. Někteří sinologové říkají, že nejpřesnější překlad by byl „Tao, které lze taovat, není věčné tao“. Ze známých českých překladů říká Berta Krebsová „Tao, které lze postihnout slovy, není věčné a neměnné tao“ a Oldřich Král „*Tao*, co se dá povědět, už není to *Tao*“.

Při kontaktech mezi Číňany, Japonci a Korejci je to ale složitější. Význam jednotlivých znaků se v mnoha případech posunul, omezil nebo naopak rozšířil a ještě výraznější jsou rozdíly třeba u odborných technických termínů. Komplikaci způsobuje i skutečnost, že Tchaj-wan, Jižní Korea i Hongkong užívají znaky v nezkráceném tvaru, zatímco v ČR a v Japonsku se některé znaky píší zjednodušeně. Jen v málo případech je ale toto zjednodušení v obou zemích stejné, pro mnoho znaků proto dnes existují tři varianty zápisu. „Tlumočnickou“ funkci znaků proto nelze příliš přeceňovat, ale přesto může být jejich znalost užitečná – a to platí i pro cizince pohybující se po východní Asii. Např. části těla i názvy nemocí se většinou píší všude stejnými znaky, i když se vždy vyslovují úplně jinak. Znalost znaků tak může být velkou pomocí při návštěvě lékaře.

Zastaveníčka v olomouckých ulicích – III.

Nela Chládková

V prvních dvou zastaveních jsme se ohlédlí za nejstaršími názvy ulic a náměstí města Olomouce. Ve třetím zastavení se vrátíme do doby mnohem mladší, do doby, kdy se začaly názvy proměňovat a kdy také vznikala řada ulic zcela nových, a tak bylo zapotřebí i nových názvů.

V 19. století, v době vrcholícího národního obrození, národnostního, kulturního a jazykového soupeření, se olomoucké ulice dočkaly tabulek nesoucích i české názvy. Od 17. století až dosud totiž byla úředním jazykem němčina. V 19. století byla většina obyvatel země česká, a tudíž bylo zapotřebí i názvů českých. Už v roce 1837 se projednával návrh na nové označení názvů ulic, které nyní měly být napsány na plechových tabulkách a ne přímo na domech, jak tomu bylo doposud. Tyto tabulky měly nést od nynějška název ulice ve dvou jazycích, v českém a německém. První návrh na oficiální přejmenování olomouckých ulic z němčiny do češtiny podal Alois Vojtěch Šembera, profesor české řeči a literatury na olomoucké stavovské akademii v letech 1839–1848. Ten například upouští od slova „rynk“ a zavádí oficiální názvy *Horní náměstí* a *Dolní náměstí*. Jeho návrh byl nakonec schválen dekretem z 31. prosince 1841. Šembera musel v pramenech dohledat české názvy ulic, aby mohl správně přeložit jejich německé varianty. Ne všechny se mu však podařilo dohledat, a tak řadu německých názvů musel přeložit na základě vlastního úsudku. Dopustil se však některých omylů, které sám později přiznal a opravil. Jeden z nich se týká dnešní ulice **Na Hradě** (na-

pojuje se na Žerotínovo náměstí, kde stojí kostel sv. Michala). Již v polovině 14. století se pro toto místo vžilo německé označení *Juliusberk*. Šembera ho přeložil jako „Na Hradě“. Později zjistil, že oba názvy, jak německé *Juliusberg*, tak i české *Na Hradě*, nemají historické opodstatnění. Nikdy v těchto místech nestál druhý hrad a také souvislost jména *Juliusberg* s římským císařem Juliem Maximem není pramenně podchycena. Název *Juliusberg* se opírá o pouhou pověst. Šembera našel v pramenech 15. století název *Sant Michelsberg*, tedy kopec sv. Michala, který označoval dnešní **Žerotínovo náměstí**. Stojí zde totiž kostel sv. Michala. Sám navrhoval, aby se toto náměstí i s přilehlou ulicí jmenovalo Michalský plac. Šemberův návrh se v tomto případě neujal a dál se místo označovalo jako „Na Hradě“. Pro jmenované náměstí se od poloviny 19. století užíval název *Maxmiliánské náměstí* a po roce 1918 náměstí *Žerotínovo*. Vedle něj dále existovala ulice *Na Hradě*, která nese tento název doposud.

Jiný Šemberův zajímavý omyl nám připomíná ulice pojmenovaná právě podle něj, tedy **Šemberova**. Ve 14. století tuto ulici lidé nazývali *Hřebenářskou*, německy *Cammergasse*, *Kammer Gasse* apod. Šembera však při překladu vycházel z německého slova *Krämer* (Krämer znamená kramář), a proto ji automaticky přeložil jako ulici Kramářskou nikoli Hřebenářskou. Později zjistil, že v pramenech z 15. a 16. století je tato ulice označována jako *Kammer Gasse* či *Kammer Gasse*, tedy ulice Hřebenářská. Právě pro

tento Šemberův omyl, který sám později odhalil a přiznal, dostala tato ulice nové pojmenování, *Šemberova*, poprvé roku 1918 a pak 1945.

Většina Šemberových návrhů byla přijata a mnoho z těchto nových názvů zůstalo dodnes. Neujal se například navrhovaný název „Bachratá“ (dnes **Mlýnská**, vede souběžně se tř. Svobody) vycházející z lidové tradice. Od roku 1877 se začalo používat označení Mlýnská.

Dalším významným mezníkem pro urbanizaci města, a tedy i pro pojmenování ulic bylo

bourání hradeb v letech 1876–1886. Najednou se otevřel nový prostor pro novou stavební činnost. Po zbudování olomoucké pevnosti totiž nesměla být kolem hradeb do určité vzdálenosti žádná zástavba. Zanikly tak staré olomoucké čtvrti, které se ve středověku zrodily právě za hradbami. Po zrušení pevnosti se tento prostor opět mohl osídlovat. Vznikla zde například známá „Úřednická čtvrt“ a řada nových ulic, například třída Josefa z Englů, pojmenovaná podle starosty královského hlavního města Olomouce v letech

Třída Svobody kolem roku 1900. (Schulz, J.: Olomouc: malé dějiny města. Olomouc 2002)

1872–1896 (dnes část **třídy Svobody**) nebo Stromořadní třída (dnes **Palackého tř.**). Poslední jmenovaná nesla v letech 1915–1918 tabulku s názvem *třída Císaře Viléma*, po roce 1918 se nakrátko vrátila k názvu *Stromořadní*, ale pak přešla k názvu *Palackého*. Za okupace se jmenovala *Bismarkova třída* a po válce opět *Palackého*. Honosné vily významných olomouckých podnikatelů lemovaly novou **třídou Spojenců**, **Vídeňskou třídou**, další blok domů vyrostl v místech bývalé Hradské brány (v místech spojení ulic 1. máje a Komenického), v prostorách bývalé Kateřinské brány při ústí do Kateřinské ulice se postavilo nové tržiště. Těsně za bývalými hradbami se stavěly především veřejné budovy, například budova krajského soudu na dnešní třídě Svobody. Tato ulice byla zamýšlena jako část moderního okružního pásma. Celou dnešní třídou Svobody se pravděpodobně již od druhé poloviny 13. století táhlo rameno řeky Moravy, tzv. Mlýnská strouha, které bylo roku 1952 z hygienických důvodů zasypano. Tak můžeme širokou promenádu lemovanou po obou stranách stromořadím zhlédnout jen na dobových fotografiích.

Na seznam nových ulic přibyla i ulice **Bezručova**. Zastavme se tedy na závěr v místě, kde dnes stojí hlavní budova Vědecké knihovny v Olomouci. Tato ulice nebyla součástí opevněného historického jádra, to znamená, že musela vzniknout teprve až po zbourání hradeb. Již ve 13. století kolem hradního opevnění začaly vznikat předměstské osady. Volně na dnešní ulici Barvířskou navazovala osada zvaná *Vozovka* (něm. *Wagendriessel*). Ovšem tato osada začínala pravděpodobně až v blízkosti dnešního pomníku Boženy Němcové a dále pak pokračovala v místech dnešní

ulice **Na Vozovce**. Někdy se tato osada ztotožňuje s ulicí *Psí* (*Hundgasse*). V době budování pevnosti, po roce 1742 tato osada zanikla spolu s ostatními. Teprve až po zbourání olomoucké pevnosti v letech 1876–1886 se mohla zástavba z historického centra rozšiřovat. Ulice Bezručova tak mohla vzniknout až na konci 19. století. V letech 1901–1918 se tato ulice nazývala *Bankovní*, patrně proto, že se zde nacházela Národní banka. Dnes v této budově sídlí Vědecká knihovna v Olomouci, která získala budovu od Národní banky v roce 1936. Za první republiky se ulice jmenovala *Bezručova*, za okupace pak *Ulricha z Huttenů*. Druhá světová válka byla dobou masového přejmenování ulic nejen v Olomouci. Všechny orientační tabulky, které nesly jména významných českých osobností nebo nějakým způsobem připomínaly českou národní minulost, se rázem germanizovaly. Už jsme připomněli například Adolfa Hitlera nebo Hermanna Göringa, podle nichž musela být přejmenována obě náměstí. Nebyli to však jen němečtí nacističtí funkcionáři. Na orientační tabulky se mohl dostat každý, v němž kolovala germánská krev. Třebaže žil v hlubokém středověku a hlásil se k humanistickým myšlenkám. Tak se ulice Bezručova, pojmenovaná podle předního českého spisovatele Petra Bezruče, přejmenovala podle středověkého germánského rytíře Ulricha z Huttenů. Ulrich se narodil v roce 1488 a stál v čele rytířů Svaté říše římské. Propagoval myšlenky Martina Luthera a sám vystupoval proti katolické církvi. Jako rytíř sáhl i k vojenským prostředkům k prosazení reformace. Snad proto se jeho jméno stalo vhodné pro posílení germánské identity. Po roce 1945 se ulice vrátila k názvu Bezručova.

Z dějin Arcidiecézního muzea v Olomouci – 2. část

Leoš Mlčák

Zásadní zlom ve stavebním vývoji kapitulního děkanství znamenala třicetiletá válka. Za střídavého obléhání města švédskými i císařskými vojsky bylo kapitulní děkanství významně poškozeno dělostřeleckou palbou. Zkázou dovršil požár v roce 1644, založený po neúspěšném pokusu císařských o ovládnutí okupovaného města. Po skončení války proběhla obnova děkanství ve třech stavebních fázích. První realizoval kapitulní děkan Klaudius Sorina (1650–1658), který zrekonstruoval trosky rezidence a opravil kostel sv. Anny. Za děkanů Jana Františka Poppena (1673–1689) a Jana Bedřicha Breinera (1689–1694) bylo děkanství znovu přestavěno a rozšířeno příčným, k jihu směřujícím křídlem, do jehož přízemí byla situována raně barokní kočárová remíza.

Barokní přestavba rezidence byla dovršena kolem poloviny 18. století za kapitulního děkana Kašpara Glandorfa (1748–1751). Západní křídlo rezidence bylo směrem k jihu prodlouženo o jednu okenní osu a jeho průčelí ukončeno novým barokním štítem. Na nezastavěné parcele po zaniklé palácové stavbě Nového hrádku, bylo postaveno nejmladší východní křídlo rezidence, v patře chodbou propojené s nově zaklenutou prelátskou kaplí sv. Barbory, příznačně situovanou do okrouhlé věže. Její středověkou kuželovou střechu nahradila barokní cibulová baň. Do přízemí nového východního křídla děkanství, kde v minulosti stával obytný palác Nového hrádku, byla přemístěna kočárová remíza se třemi vozovými boxy a stájí. Velkými úpravami prošly také inte-

riéry celé rezidence s intarzovanými podlahami a pozoruhodnou rokokovou štukovou a malířskou výzdobou, poznamenanou antikizujícími reminiscencemi i osvícenskými ideály. Štuková, z části polychromovaná výzdoba enfilády reprezentativních interiérů v patře západního křídla byla svázána námětem čtyř živelů. Dominoval jim slavnostní sál, přístupný po nově vloženém schodišti.

K barokní rezidenci kapitulního děkanství přiléhal trojkřídlý hospodářský dvůr s chlévy a stájemi. Jeho starší jihozápadní část byla postavena koncem 17. století na půdorysu písmene L. V polovině 18. století byl dvůr rozšířen do dnešního stavu. V podkroví jeho starší části, původně přístupného po vřetenovém schodišti, je dochována část štítové zdi sousední rezidence kapitulního notáře, s rytým pozdně renesančním architektonickým článkováním nároží. Na štítovém průčelí jsou namalovány barokní sluneční hodiny se zvířetníkem. Obvodovou zeď severního křídla hospodářského dvora tvoří gotická hradba se špaletovými střílnami.

Za kapitulního děkana Rudolfa sv. pána Thysebaerta (1842–1868) vznikla úprava parkánové terasy na severní straně rezidence, na kterou byla v roce 1847, z podnětu profesora Aloise Šembery, osazena pamětní deska, připomínající úkladné zavraždění českého krále Václava III. Tehdejší podobu terasy dokumentuje dobová litografie děkanství od severozápadu. Velkými stavebními proměnami prošlo průčelí katedrály. Románské dvojvěží bylo nejprve doplněno střední renesanční

Kapitulní děkanství od severu v roce 1847.

věží a po požáru v roce 1803 klasicistní přestavbou, navrženou Janem Sarkandrem Thalherrem. Průčelí bylo přefasádováno a završeno balustrádou se středovou věžní nástavbou. V poslední třetině 19. století setřela tuto nevšední architektonickou úpravu radikální regotizace.

Historismem byly významně poznamenány i další stavby v sousedství katedrály. Kostel sv. Anny byl zkrácen o jedno jižní klenební pole a dostal novou průčelní fasádu, na kterou byly přeneseny původní renesanční architektonické články. V nově vzniklém vstupu do gotického ambitu, byl po nálezů fragmentů románských

oken v jeho podkroví, stylově osazen neorománský portál. V historizujícím duchu byla Franzem Kottasem (1828–1892) postavena kaple Panny Marie a přestavěn protilehlý dům zvoníků.

Staviteli Kottasovi světil kapitulní děkan Robert Lichnovský z Voštic (1868–1879) také poslední velkou přestavbu kapitulního děkanství. Stavebními změnami prošla všechna tři křídla rezidence. V patře východního křídla byla nahrazena dvoutraktová dispozice dispozicí trojtraktovou, se třemi vloženými kabinetů. Pro vynesení dělicích zdí kabinetů byly do dispozice přízemní kočárové remízy vloženy vynášecí klenební pasy. Barokní

portál do nově vymalované kaple sv. Barbory byl upraven nástavcem s erbem stavebníka. Kaple sv. Barbory, po rekonstrukci vysvěcená roku 1876, byla propojena s rektorátním kostelem sv. Anny novým schodištěm. Historizující oltář v kapli byl zasvěcen Panně Marii Karmelské a sv. Barboře. Uloženy do něj byly ostatky sv. Longina, sv. Eustacha a sv. Christina. Vnitřní výzdoba byla dílem šoproňských umělců, sochaře Antona Lopicze a malíře Franze Storna.

Na „Krvavé pavlači“ byla vyžděna cihelná podprseň. V řadě místností v severním a východním křídle vznikly nové stropy, obložení stěn a provedena historizující dekorativní výmalba. Výrazně upravena byla také původně barokní lodžie v jižním průčelí vstupního křídla. Její kovaná mříž s rokokovou ornamentikou byla použita jako zábradlí schodiště k Erbovnímu sálu a na novém schodišti v kapli sv. Barbory. Velkou pozornost věnoval děkan Lichnovský rekonstrukci slavnostního sálu, jehož stěny dal pokrýt panelláží s malovanými erby olomouckých kanovníků, počínaje znakem kardinála Dietrichsteina až po znaky kanovníků z doby vzniku heraldické výzdoby. Manifestoval tím tradované privilegium kapituly o výlučném přijímání kanovníků šlechtického původu.

Celý načrtnutý stavební vývoj tohoto poměrně rozlehlého areálu se podařilo zpřístupnit a názorně dokumentovat po náročné památkové obnově 1. června 2006, kdy bylo v kapitulním děkanství a přilehlých objektech otevřeno olomoucké Arcidiecézní muzeum. V jeho stálé expozici starého církevního umění byl představen více jak tisíciletý vývoj duchovní kultury Moravy. K muzejním účelům byla určena celá rezidence kapitulního dě-

kanství, včetně okrouhlé věže s kaplí sv. Barbory, severní a západní část gotického ambitu, s torzem románského biskupského paláce, a pozdně gotická kaple sv. Jana Křtitele. Bývalý hospodářský dvůr, na západě přiléhající ke kapitulnímu děkanství, byl rekonstruován na technické zázemí muzea, s depozitáři, restaurátorským a fotografickým ateliérem a pracovními kustodů, situovanými do půdní vestavby. Organizačně bylo Arcidiecézní muzeum začleněno do Muzea umění, jeho stávající budova v Denisově ulici byla v souvislosti s nově otevřenou stálou expozicí přejmenována na Muzeum moderního umění.

Podnětů k vybudování Arcidiecézního muzea bylo v minulosti několik. První impulsy souvisely už s historizujícími přestavbami katedrály a přilehlé rezidence kapitulního děkana, tradičně spojovanými s řadou významných historických událostí. Na počátku 20. století byla připravována expozice církevního umění v přízemí někdejšího Sarkandrina. Dne 12. srpna 1934 byla na kapitulním děkanství otevřena první stálá a veřejně přístupná výstavní expozice nazvaná „Dvorana Přemyslovců“. Vznikla z iniciativy a nákladem kapitulního děkana Josefa Kachníka (1930–1940). Umístěna byla ve třech reprezentativních sálech západního křídla rezidence. Pozůstatkem po ní je restaurované vstupní návěští na jižním křídle, zhotovené z umělého kamene, sádrové odlitky pečeti a dvoutřetinový sádrový pomník trůnicího krále Václava III., zhotovený olomouckým sochařem Josefem Hladíkem (1874–1948), dnes instalovaný v horní kryptě katedrály.

K oživení myšlenky na založení specializovaného muzea duchovního umění v centru moravské církevní správy významně přispěla návštěva

Kapitulní děkanství po historizující přestavbě Franze Kottase.

papeže Jana Pavla II., který během svého pobytu v Olomouci v roce 1995 opakovaně zdůrazňoval potřebu péče a prezentace dochovaného kulturního dědictví. Po podnětu olomouckého arcibiskupa Jana Graubnera bylo ministerstvem kultury vypsáno výběrové řízení, na jehož základě bylo za provozovatele nového muzea zvoleno olomoucké Muzeum umění. Arcibiskupství poskytlo výstavní objekty a své sbírky, český stát finanční prostředky na jejich rekonstrukci a restaurování a na provoz nového muzea. Smlouva o založení

Arcidiecézního muzea byla slavnostně podepsána 30. dubna 1998.

Architektonické soutěže na rekonstrukci muzejních budov se zúčastnilo 15 projekčních kanceláří, vítězem se v listopadu roku 1998 stal ateliér HŠH architekti Praha, v Olomouci známý obnovou Horního náměstí. Vítězný autorský kolektiv, ve složení Petr Hájek, Jan Šěpka a Tomáš Hradečný, navrhl bezbariérové propojení rekonstruovaných historických exteriérů a interiérů s novými dostavbami. Respektoval také většinu původního

Hospodářský dvůr; foto Leoš Mlčák.

dochovaného tvarosloví a citlivě ho doplnil kontrastem přiznaných soudobých materiálů, na bázi betonu ocele a skla.

Souběžně s dokončováním projekčních prací byly realizovány stavebně historické, archeologické a restaurátorské průzkumy, postupně prováděné a aktualizované i v průběhu vlastních stavebních prací. Záchrané archeologické průzkumy, nepřímo navazující na předchozí mnohaleté zjišťovací výzkumy Víta Dohnala z Vlastivědného ústavu v Olomouci, prováděl v letech 1998–2006 Národní památkový ústav, územní odborné pra-

coviště v Olomouci pod vedením Richarda Zatloukala a na parkánu v roce 2000 ARCHAIA Brno, zastoupená Rudolfem Procházkou. Restaurátorské průzkumy byly převážně dílem Institutu restaurování a konzervačních technik z Litomyšle a ateliéru „dearte“ Praha. Statickým průzkumem a inventarizací řemeslně hodnotných konstrukcí a článků byla pověřena projekční kancelář MURUS Praha. Stavebně historický průzkum, prováděný autorem článku ve dvou etapách v letech 1998–2002, byl průběžně doplňován o nová zjištění až do konce rekonstrukce.

Návěstí Dvorany Přemyslovců, foto Zdeněk Sodoma.

Do soutěže na dodavatele I. etapy stavebních prací se přihlásilo 8 účastníků. Vítězem se v červenci roku 2000 stala stavební firma IMOS a. s. Brno, realizující rekonstrukci Arcidiecézního muzea do června 2003. Provedla obnovu bývalého hospodářského dvora, do užívání muzeu předaného v roce 2002 a zahájila přípravné práce na rekonstrukci výstavní budovy, situované do prostor přílehlé děkanské rezidence. Protože v průběhu stavebních prací došlo k řadě nových náležitostí a zjištění, podstatně obohacujících historickou hodnotu této mimořádně členité stavby, bylo rozhodnuto o změnách ve využití některých jejích interiérů.

Rozsah nezbytných úprav si vyžádal přerušení stavebních prací, přepracování projekční dokumentace a vypsání nového výběrového řízení. Druhé soutěže na generálního dodavatele, ukončené v srpnu 2004, se zúčastnilo 5 stavebních firem, vybrán byl Unistav, a. s. Brno. K významným subdodavatelům hlavního dodavatele patřila firma AVC Praha, výrobce scénické technologie, Lotech Design s. r. o. Praha, zhotovitel výstavního fundusu, a Trade FIDES a. s. Brno, pověřený realizací zabezpečovacího zařízení. Na restaurování se ve druhé etapě stavebních prací podíleli: RenoArt s. r. o. Dvůr Králové nad Labem, IRKT Litomyšl, Optimum Group a. s. Praha, Josef Buňka, Richard Velíšek a další. Konzultací a přípravy stálé expozice se zúčastnil početný kolektiv pracovníků Muzea umění i externích odborných spolupracovníků a restaurátorů, vedený a koordinovaný ředitelem Muzea umění Pavlem Zatloukalem.

První stálá expozice Arcidiecézního muzea v Olomouci má název „Ke slávě a chvále, Tisíc let duchovní kultury na Moravě“. Sestává ze dvou základních celků. První expoziční okruh,

koncipovaný chronologicky, připomíná na vybraných archeologických nálezech, architektonických člancích a památkách malířství, sochařství a uměleckého řemesla staletý vývoj moravského i evropského církevního umění od Velké Moravy po sklonek 18. století. Odvíjí se od románského umění, spojeného zejména s aktivitami biskupa Jindřicha Zdíka, po barokní klasicismus. Důležité zastoupení má v expozici gotické sochařství od jeho počátků, přes vyvrcholení v krásném slohu až po pozdně monumentální díla, poznamenaná vlivy nizozemského realismu a dobového historismu. Významně zastoupeno je i umění renesance, manýrismu a baroka.

V druhém expozičním okruhu je představeno sběratelství a mecenát olomouckých biskupů. Jeho součástí je Obrazárna, prezentující kvalitní soubory italských, nizozemských a středoevropských maleb, a Kabinet slonoviny, s unikátní sbírkou arcibiskupa Leopolda Prečana (1923–1947). Nejcennější liturgické předměty z drahých kovů, pocházející ze sbírek arcibiskupství i jednotlivých farností, jsou soustředěny do Klenotnice, vybudované v přízemí pozdně románské okrouhlé věže, další jsou začleněny do chronologicky uspořádané expozice. V Kabinetu textilu, uprostřed Erbovního sálu, jsou vystavovány bohatě zdobené paramenty a kasule. Menšími expozicemi ve schodišťové hale je připomenuto svrchované postavení olomouckých biskupů a arcibiskupů, včetně jejich mincovního práva, obnoveného roku 1609 příčiněním biskupa kardinála Františka z Dietrichsteina. Mimořádně atraktivním exponátem muzea je také restaurovaný kočár kardinála Ferdinanda Julia

Troyera (1745–1758) v bývalé barokní kočárovně, pořízený a upravený k biskupově slavnostní intronizaci v roce 1747.

Pro krátkodobé výstavy jsou v muzeu vyčleněny čtyři místnosti v přízemí severozápadní části bývalé děkanské rezidence. K pořádání širokého spektra průvodních kulturních akcí, zahrnujících aktivity ediční, lektorské, edukační, koncertní a divadelní, je určeno „Mozarteum“ v patře východního křídla, názvem připomínající skladatelův pobyt na děkanství v roce 1767. K dalšímu nezbytnému zázemí patří lektorský sál, prodejna publikací a kavárna v přízemí západního křídla. Pro část stálé expozice církevního umění je využita také kaple sv. Jana Křtitele. Krátkodobé výstavy, včetně aktuálních expozic restaurovaných památek jsou konány i ve dvou ramenech gotické křížové chodby, z níž je přístupné patro torza románského biskupského paláce a rajský dvůr.

Koncem roku 2006 vzniklo na Střední Moravě další arcidiecézní muzeum se sídlem na zámku v Kroměříži, někdejším letním sídle olomouckých biskupů a arcibiskupů. Je rovněž součástí Muzea umění v Olomouci. Odborně zpracovává a prezentuje početné sbírky olomouckého arcibiskupství, včetně proslulé obrazárny, hudebního archivu, numismatické sbírky, sbírky kreseb a grafiky a obsáhlé knihovny s cennými rukopisy a starými tisky. Významné osobnosti a sbírky olomouckého biskupství muzeum představilo monotematickými výstavami *Kardinál František z Dietrichsteina, prelát a politik neklidného věku*, *Stanislav Pavlovský z Pavlovic, biskup a mecenáš umírajícího věku* a soubornou výstavou *Luk a lyra*.

Růže – královna květin

Renáta Fífková

„Jen pouhý květ, nic víc než růže, jakým však kouzlem jímá srdce lidská. Žádný květ nepromlouvá k citům našim tak důvěrně a tak mile, jako pros-tá a jednoduchá a přec tak vznešená a majestátní královna květin!“ (Oskar Smrž)

Královnou květin nazvala růží již řecká bás-nířka Sapfó. Růže je prastarým symbolem, který představuje jak nebeskou dokonalost, tak i po-zemskou náruživost. Jako květina velkých žen-ských božstev (Isis, Afrodíté, Venuše, Panna Marie) symbolizuje lásku, krásu, plodnost a také panenskost. Pomíjivost růže představuje smrt a zármutek, její trny jsou obrazem bolesti, krve a mučednictví.

Podle řecké mytologie byla růže původně pou-ze bílou květinou, která vznikla z mořské pěny skapávající z těla bohyně Afrodítvy vynořivší se z moře na ostrově Kythéra (příp. Kypru). Tátáž bohyně, když pospíchala na pomoc svému zraně-nému milenci Adonidovi, si zapíchla do nohy trn a kapky krve zbarvily růží do červena. Afrodisie, svátky bohyně lásky, byly proto květinovými slav-nostmi, při nichž se vše věnčilo růžemi, myrtou a zelení. Svatební lože vystýlali staří Řekové rů-žovými lístky a věnec růží s myrtou nosily nevěsty pod nachovými závoji. Růže měly zřejmě značnou roli i v kultu Dionýsově (u Římanů Bakchově), růžovým věncům byla totiž připisována moc ochla-zovat hlavy rozpálené vínem.

Věnce růží považovali staří Řekové i za nej-krásnější dar svým mrtvým. Jako pohřební květina symbolizuje růže vzkříšení a věčný život, proto

byly růžové keře vysazovány v římských pohřeb-ních zahradách. Svátek růží Rosalie je v římském kultu mrtvých doložen od 1. století n. l. a slavil se mezi 11. květnem a 15. červencem. V období říms-kého císařství se růže staly znamením přepychu, mnozí panovníci prý odpočívali na loži vystlaném růžemi a v poduškách vycpaných růžovými lístky. Podle Suetonia krutovládce Nero při slavnostech v Baiae nechal posypat celou hladinu Lukrinského jezera růžemi, jimiž byly zdobeny také všechny lodky, na nichž se projížděla rozmařilá společ-nost... Oblíbenými delikatesami byly mezi římskou smetánkou růžový med, růžové lívanečky či růžo-vé víno, v němž byly po třicet dnů máčeny lístky růží. V antice se ovšem růže stala také znamením mlčenlivosti. Květ růže byl umísťován na strop či dveře místnosti, pokud se v ní projednávaly „dů-věrné záležitosti“. Fráze „*sub rosa*“ znamenala udržení tajemství.

Rudá růže se stala rovněž symbolem krve křes-tánských mučedníků, o čemž svědčí už vyobrazení na prvních křesťanských náhrobcích v římských katakombách. Bílá růže byla později jako symbol čistoty spojována s Pannou Marií, nazývanou též „*růží bez trnů*“ (tzn. že byla uchráněna poskvrny prvotního hříchu). Růžová zahrada je symbolem ráje a místem mystického sňatku. Na konci stře-dověku a v rané renesanci bývá Panna Marie s dí-tětem znázorňována v růžové besídce nebo před živým plotem z růží, jenž tvoří uzavřený prostor, jedná se o tzv. *Pannu Marii růžové zahrady*. Obraz zahrady je vzat z biblické Písně písní, kde byl ze

Johann Georg Nikolaus Dieterichs: *Phytanthoza iconographia, oder eigentliche Vorstellung etlicher Tausend, so wohl Einheimisch – als Ausländischer, aus allen vier Welt-Theilen von Johann Wilhelm Weinmann gesammelter Pflanzen, Bäume, Stauden, Kräuter, Blumen ... in Kupf. gestochen ... Regensburg 1745 (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. III 14.396)*

„zahrady uzavřené“ (*hortus conclusus*) učiněn symbol Mariiny panenskosti.

Růže je také atributem řady světic: sv. Doroty, sv. Rozálie, sv. Alžběty Uherské, sv. Isabely Portugalské, sv. Růženy Límské, sv. Roselíny či sv. Cecílie.

Sv. Dorota zemřela podle legendy r. 305 (?) v Ceaserei v Kappadokii mučednickou smrtí za to, že odmítla pohanského místodržícího Fabricia. Cestou na popraviště stále opakovala jméno svého ženicha – Ježíše a vychvalovala krásu ráje, do něhož zanedlouho vstoupí. Dorotu uslyšel pohanský právník Theophilus a vysmíval se jí, ať mu pak z ráje pošle darem květiny a ovoce. Když byla Dorota sřata, zjevil se anděl s košíkem plným růží a třemi zlatými jablky. Sv. Dorota je proto patronkou zahradníků, obchodníků s květinami a její svátek připadá na 26. únor v Česku a 6. únor na Slovensku.

Sv. Alžběta Uherská (též Durynská) (1207–1231), princezna z dynastie Arpádovců provdaná za durynského lantkrabího Ludvíka, pečovala o chudé a nemocné, kterým pravidelně nosila jídlo. Když byla opět jednou na cestě,

zastavil Alžbětu manžel, kterému se její počinání nelíbilo, a ptal se, co nese v košíku. Odpověděla, že růže. Manžel koš otevřel a v něm skutečně místo chleba našel růže. Dodnes je svěťice symbolem křesťanské lásky. Obdobná legenda je spojována se sv. Isabelou Portugalskou (Aragonskou) (1271–1336), Alžbětinou neteří, či sv. Růženou z Viterba (1233–1252).

Sv. Růžena Linská (1586–1617), vl. jménem Isabela de Flores y del Oliva, pocházela z Peru. Při křtu se její patronkou stala sv. Alžběta, ale břimovací jméno *Rosa*, tj. růže, symbolicky vyjadřuje krásu orámovanou trním. Svěťice, která sloužila nemocným a vynikala pokorou, je patronkou Latinské Ameriky, Peru, Limy, Filipín, Západní Indie; zahradníků a obchodníků s květinami.

V germánské mytologii je růže spjata s Brunhildou, valkýrou, která doprovází duše za vlast padlých hrdinů do Valhally. Tu ztrestal bůh Odin za to, že pomohla zvítězit v boji králi, kterého bůh války odsoudil k záhubě. Vyhnal ji na osamělý hrad a pod hlavu jí položil ratolest šípkové růže, takže upadla spolu se svým okolím do hlubokého spánku, dokud ji po letech neosvobodil udatný princ. Tato báje je předobrazem pohádky o Šípkové Růžence. V básni *Růžová zahrada wormská* je rytířským pěvcem 13. století líčena bájná růžová zahrada krásné princezny Kriemhildy na ostrově uprostřed Rýna. Ač byla ohrazena pouze hedvábnou nití, nebylo možné z ní utrhnout květ, neboť ji hlídalo jedenáct hrdinů a obrů v čele se slavným Siegfriedem.

Poslem smrti je růže v pověsti o rabbim Löwovi, tvůrci legendárního Golema, který vždy dokázal ošálit smrt, ať k němu přišla v jakékoliv podobě. Smrt se proto proměnila v bílou růži, kterou utrhla rabínova vnučka a darovala ji dědovi.

Známé jsou rovněž legendy, kde je růže podnětem k založení kostela či klášteřa. U nás je to např. pověst o založení dnes již neexistujícího vizovického klášteřa. Smil ze Střilek, purkrabí na královském hradě Brumově, jednou uviděl kvěst na keři neobyčejně krásnou růži. Utrhl ji a pečlivě schoval, aby mohl květinu darovat své ženě. Když ale přijel domů, růži nenašel a objevil ji nedotčenou zpátky na keři. Na tom místě pak založil roku 1261 cisterciácký klášteř zasvěcený P. Marii a nazvaný *Rosa Mariae* (Mariina růže).

Ve výtvarném umění je růže již od starověku snad nejčastěji zpodobňovanou květinou. Ve středověku nesmělo na žádném významném stánku božím chybět okno ve tvaru rosety (stylizované růže), jež měla mystický význam coby připomínka P. Marie. Růže byla rovněž velmi oblíbenou erbovní květinou (např. v Anglii ji měly ve znaku rody Yorků a Lancasterů, u nás Vítkovci /Rožmberkové/, v Itálii např. Orsiniové, v německých zemích rod zur Lippe). Květinová zátiší renesančních a barokních mistrů si bez královny květin nelze ani představit. Z novodobých umělců pak vzpomeňme jako milovníka růží Pierra Josepha Redouté (1759–1840), dvorního malíře francouzské královny Marie Antoinetty, který později působil ve službách císařovny Josefíny, první manželky Napoleona Bonaparta, jež se velmi zasloužila o šlechtění těchto nádherných květin. Z českých malířů byl královnou květin okouzlen zejména Josef Mánes, jehož oblíbená *Rosa foetida bicolor* (kapucínská růže) je u nás známá jako „Mánesova růže“. Královně mezi květinami se kořili také Henri Fantin-Latour, August Renoir, Gustav Klimt, Pablo Picasso či Salvador Dalí.

VÝSTAVA

Čína k Vám promlouvá...

... byl název výstavy, kterou 8. dubna 2010 zahájila ředitelka Konfuciovy akademie Xu Weizhu a zástupce České ambasády v Praze Zhang Zhenkang ve Vědecké knihovně v Olomouci. A už dnes je jisté, že výstava bude mít někdy pokračování. Byla první svého druhu, a o to zajímavější. Učinila pro olomoucké návštěvníky malou, ale působivou sondu do kultury, prostředí, myšlení a veřejné tváře čínského národa. Národa pro nás vzdáleného, snad i exotického, ale velkého, a s neskutečně bohatou historií.

Konfuciova akademie při Univerzitě Palackého v Olomouci zapůjčila na tuto výstavu velké množství překrásných, anglicky psaných knih zobrazujících Čínu v mnoha oblastech života: kulturní tvorba v užším smyslu slova, jako architektura, zahrady,

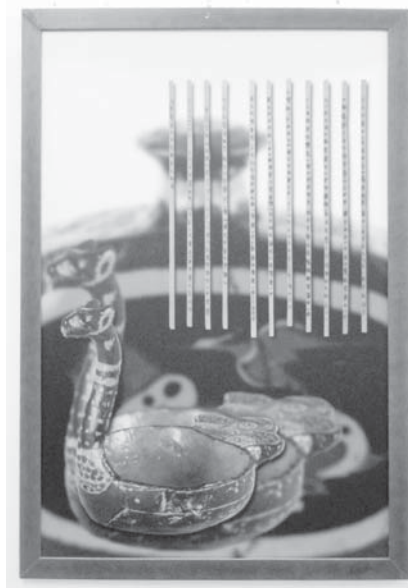

Ředitelka Konfuciovy akademie paní Xu Weizhu a šéf vzdělávacího odboru při vyslanectví České lidové republiky v Praze Zhang Zhenkang

malířství, umělecká řemesla, divadlo, folklor, vedle toho však také obory jako akupunktura, cvičení taiji, čínské lékařství a léčitelství, proslulá čínská kuchyně, turistické průvodce a další. Interiér výstavní chodby dekorovaly umělecké fotografické obrazy, dokumentující bohatost čínských archeologických nálezů. Je nepochybné, že Konfuciova akademie čile přispívá k oficiální propagaci Číny.

Výstava přinesla řadu podnětů sympatizantům s čínskou kulturou, ale nejen jim. Tak trochu divákům připomenula známého čínského draka – tvora obdařeného jedinečností, bojovností i krásou. Evropě drak není tak docela cizí, ale na rozdíl od našich fantastických plazů ten čínský symbolizuje velmi pozitivní, nezáludné, přirozené a v podstatě nepřemožitelné síly.

Vladimír Klásek

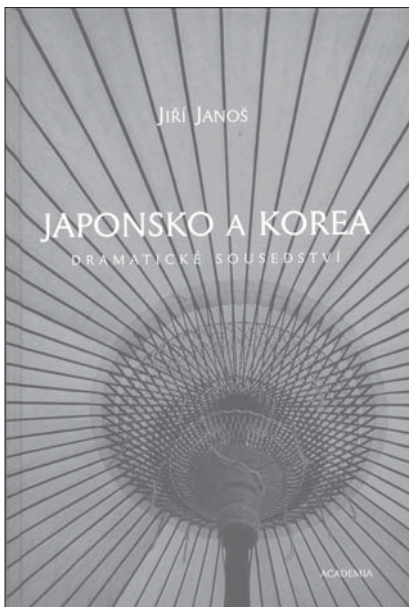

RECENZE

Tváře Japonska a Koreje skrývají za víčky oči Číny

Helena Veličková

Tisíciletá čínská kultura se dnes promítá do politiky, kultury a myšlení všech států východní Asie tak silně, že poznat Koreu či Japonsko a pochopit souvislosti nelze bez určitých znalostí o Číně. Kniha Jiřího Janoše *Japonsko a Korea – dramatické sousedství*, vydaná v Academii 2008, proto pojímá toto politicky a specificky vyhlížející téma velmi široce, „celostně“. Ostatně celost, snad dokonce „globálnost“ je myšlenka starší a Východu možná bližší a rodově původnější, než se jeví dnes nám v Evropě. Na formování národů a států východní Asie měl obrovský vliv konfucianismus. Představa císaře jako „Nebeského vládce“, zrozená v Číně, se ujala i v sousedních asijských státech. Čínské znaky, jakkoliv složité a trochu tajemné, ovládly východní Asii a dodnes tam slouží jako prostředek mezinárodní komunikace. Náboženské a civilizační představy Číny, Japonska i Koreje nesou dědictví indického buddhismu. Korejský šamanismus, stále významný, je prodchnutý buddhismem a rozšířený i v okrajových oblastech Číny a Japonska. A globálnost se neomezila jen na Asii – křesťan-

ství proniklo do východní Asie s novověkými idejemi a dlouho si udrželo řady stoupenců. Přesto je východní Asie v leccems pro nás podivná, protikladná, jak to sluší její poloze na opačné polokouli. Hodnoty, které v Evropě už po staletí nikdo nezpochybnil, jsou v kontextu životní filozofie Východu převráceny na hlavu. Anebo spíš postaveny z hlavy zpět na nohy?

„Tak vám je opravdu teprve čtyřicet let? Já bych vám hádal nejmíň padesát!“ Lze si jen těžko představit, že by nějaký Evropan či Američan poctil takovouto „lichotkou“ svého partnera při seznámení, pokud by jej ovšem nechtěl záměrně urazit. Zato ve východní Asii – hlavně v Jižní Koreji – se s takovou poklonou můžete snadno setkat i dnes. A není v ní ani stín nějaké zlomyslnosti. Podle konfuciánských zásad přece odedávna platí, že čím je kdo starší, tím větší úctě se těší. (s. 153)

Obyvatelé japonských ostrovů a Korejského poloostrova a jejich vzájemné vztahy v průběhu dějin procházely mnoha proměnami. Cílem knihy je umožnit laickým českým čtenářům orientaci

ve složitých poměrech v celé východní Asii. Japonsko i Korea jsou země svébytné, jejich kultury jsou značně odlišné, což autor ukazuje zejména na jejich myšlenkových světech (buddhismus, šamanismus, šintó, konfucianismus, ale také křesťanství). Poměrně velkou pozornost věnuje rozdílu v každodenním životě obou zemí, ale i jejich vztahům k Číně, s níž byly dějiny Japonska a Koreje od nejstarších dob úzce spojeny. Samozřejmě docházelo často k menším i větším konfliktům.

Dnes je Východ předmětem značného zájmu, proto u nás i ve světě vychází mnoho knih o japonských a korejských dějinách a kultuře. Většinou se však zaměřují na specifická témata. Vznikají z velké části na vysokoškolských pracovištích orientovaných na jednu z obou zemí a vycházejí pak z názorů aplikovaných buď v Japonsku, nebo v Korejské republice, které se v mnoha dílčích otázkách značně liší. Jsou to např. spory o údajné ovládnutí velké části Korejského poloostrova Japonskem v 3.–5. století n. l., o údajný původ japonského císařského rodu na asijském kontinentu, nebo odlišné hodnocení japonské okupace Koreje v letech 1910–1945. Napsat však práci o japonsko – korejských vztazích tak, aby ji akceptovali Japonci a Korejci je stejně obtížné, jako kdyby nějaký Japonec chtěl napsat „nestrannou“ práci o česko – německých vztazích.

Fenix a drak

Jiří Janoš absolvoval studium jak japanologie, tak koreanistiky a pobýval mnohokrát v obou zemích, kde má řadu osobních kontaktů. Zároveň však není profesně přímo vázán ani k jedné z obou zemí. Mohl se tak pokusit o nezáujatý pohled, který by nestránil ani Japonsku ani Koreji. Jeho široký rozhled a umění psát živě, přiblížit složité souvislosti názornými příklady, činí knihu ojedinělou a čtenářsky velmi přitažlivou.

Dnes sice cestujeme běžně po celém světě, ale pro západní svět je východní Asie stále jaksi vzdálená, i když letecky už poměrně dobře dosažitelná. Není už mnoho těch, kdo by považovali Čínu, Koreu a Japonsko za kuriozity, které v globálním světě mají význam pouze okrajový. Kniha proto výborně poslouží lidem, kteří jsou si vědomi, že dnešní „západní“ pohled na tuto část světa je nejen zjednodušený a povrchní, ale pojí se i s mnoha omyly a předsudky. Čtenář se v ní snadno přesvědčí, jak přínosné a zajímavé je bližší seznámení s východní Asií pro každého, kdo trochu víc přemýšlí o budoucnosti našeho světa.

Knihu Jiřího Janoše „Japonsko a Korea – dramatické sousedství“ (vydala Academia jako dotisk 2008, 318 stran, 81 barevných fotografií, běžná cena 295 Kč) si můžete objednat za zvýhodněnou cenu 180 Kč (konečná cena včetně balného a poštovného) na adrese knihy. asie@seznam.cz

RECENZE

Váchal v Japonsku

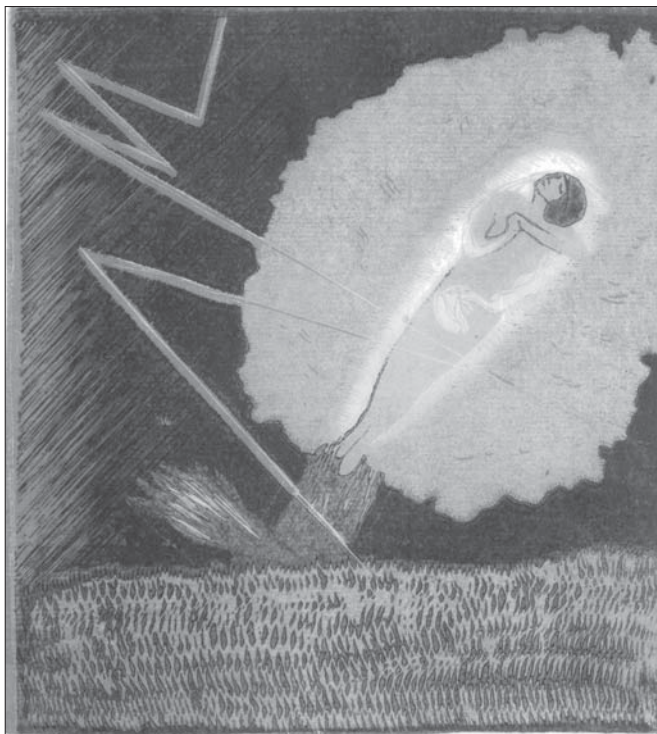
Helena Veličková

Japonské město Takasaki navázalo jako první toho druhu v roce 1990 partnerské vztahy s českou Plzní. Od té doby města prohlubují vzájemnou spolupráci v různých oblastech, v první řadě prostřednictvím kulturních a uměleckých aktivit.

Výstava *Hory a srdce* v Takasaki City Gallery je jednou z nich. Její název je aluzí na verše japonského básníka Ikkjú Sódžuna:

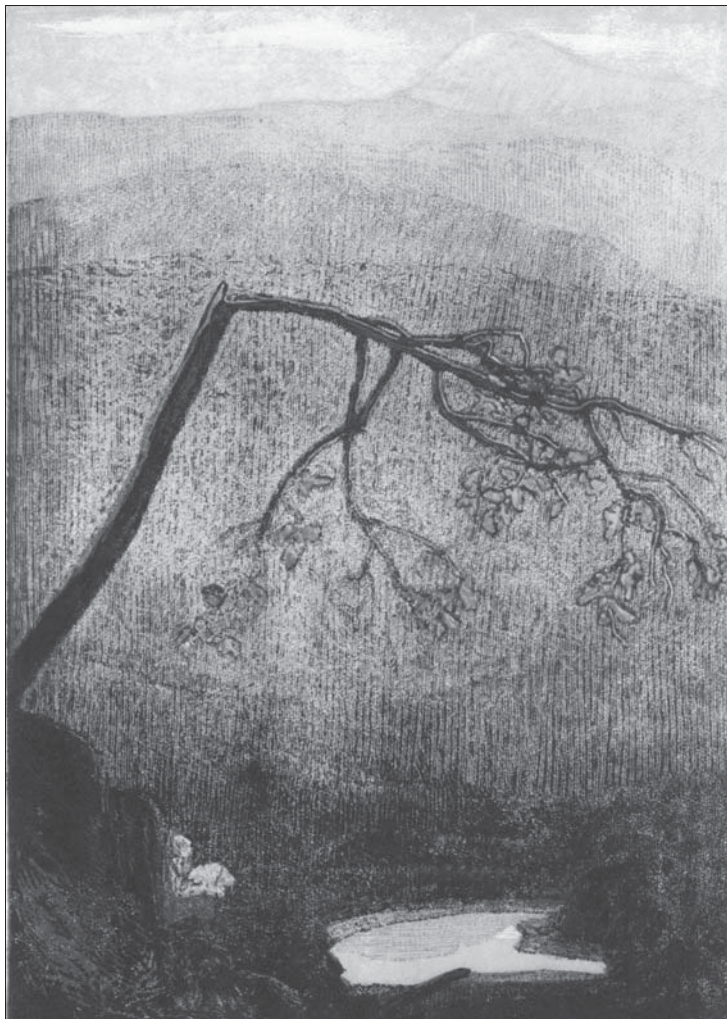
*Tážete se mě, co je to srdce?
Snad šumění borovic
vepsané do tušového obrazu...*

Není příliš obvyklé, aby se Plzeňský kraj prezentoval v Japonsku, v zemi pro nás tak vzdálené, exotické a kulturně odlišné. Výstava *Hory a srdce* v roce 2009 se však mimořádně podařila a Japoncům umožnila obohacení ve vnímání české kultury. Přes velkou vzdálenost mezi Českem a Japonskem není česká kultura neznámá, někdy dokonce příjemně udivuje tamější znalost české vážné hudby – Dvořák, Smetana a Janáček jsou jména, která v Japonsku „zdomácněla“. Prostřednictvím výstavy *Hory a srdce* se otevřela možnost pro seznámení s dalšími umělci, kteří svým dílem mohou docela dobře oslovit japonské kulturní prostředí.

Josef Váchal: *Strom zasažený bleskem* (1912)

Umění Josefa Váchala svou poezií, krásou, hluboce a sdělně pojatým zobrazením vnějšího a vnitřního světa člověka i mistrovským provedením ruší hranice mezi odlišnými kulturami a jazyky. Totéž se dá říci o kresbách Jiřího Kornatovského. Jeho abstraktní, nefigurativní objekty se vznášejí v prázdném prostoru jako pozůstatek monstrózní abecedy z počátku světů. A počátek stejně jako konečný cíl máme všichni na této planetě jediný:

Josef Váchal: Roklanské jezero (1929–1931)

*Od úpatí vzhůru je možno šplhat
Po mnoha různých stezkách.
Na vrcholu však všichni spatří
Jeden a týž měsíc...*

Katalog výstavy je téměř bibliofilským tiskem, který by neměl chybět ve sbírce žádného milovníka Váchalova umění. Spojení jeho obrazů se současnými, a přesto nadčasovými kresbami Kornatovského, je imaginárním mostem, vznášejícím se nad odlišnostmi zemí Východu a Západu, jako by mezi nimi šlo o relativní a drobné odlišnosti v detailech. Vždyť země i vesmír jsou všude totéž. A rozdíly? Ty jsou v knize zdrojem pozitivních inspirací. Vždyť i Kakuzo Okakura píše ve své Knize o čaji, velice populární v Čechách: „Není důvod, proč bychom se od sebe neměli vzájemně učit.“

Yama to kokoro : Yozefu Váharu, Ijī Korunatofusukī : Takasaki shiti gayararī = Hory a srdce : Josef Váchal, Jiří Kornatovský : Takasaki City Gallery / [autoři textů Hana Klínková ... et al. ; japonský překlad Petra a Kōichirō Kanasugi]. – [Sušice : Muzeum Šumavy, 2009].

RECENZE

Zapomenutý král

Helena Veličková

„Historie jako taková neexistuje. Je jen konstruktem těch, kteří se zabývají minulostí a jejími pozůstatky či památkami; zprávy o ní, prameny, doklady určitým způsobem poskládají tak, aby jimi vytvořený obraz dobře zapadal do současnosti a současné reality, eventuálně aby podpořil jejich větší či menší snahu o vlastní výklad současnosti, jejich ideu či ideologii. Obrovský rozvoj zaznamenala „vědecká“ historiografie v 18. a 19. století, kdy se stala jedním z hlavních argumentů a jednou ze zásadních pomůcek a berliček při formování novodobých národů.“

Těmito skeptickými slovy začíná obsáhlá monografie Antonína Kalouse, proděkana Filozofické fakulty v Olomouci, nazvaná *Matyáš Korvín (1443–1490): uherský a český král*. Vše, co za úvodem následuje, však dokazuje spíš opak – že totiž výsledkem několikaletého pečlivého studia skutečného odborníka může být dílo, které podává obraz pozdně středověkého panovníka v relativní úplnosti, s velkou dávkou objektivity, aniž by ztrácelo na poutavosti a osobním přístupu autora k tématu. Dosavadní historikové počínaje F. Palackým o Matyášovi psali většinou s národní zaujatostí, ve spojitosti s jeho tchánem a později protivníkem Jiřím z Poděbrad. Mnozí historikové se jeho osobnosti jaksi vyhýbali, jakoby onoho „zlosyna a hubitele českého národa“ nejráději z dějin vymazali. V přehledech českých králů většinou chybí, jak jsme se mohli přesvědčit naposledy v publikaci *Čeští králové* (Paseka, 2008).

V pluralitní společnosti sjednocující se Evropy však zmíněné negativní důvody ustupují před tendencí zjistit, co mají evropské národy společného. A uherský král Matyáš Hunyadi byl i českým králem. Ve své době významně ovlivňoval dějiny střední Evropy, o čemž v knize podává A. Kalous řadu důkazů. Nová biografie krále Matyáše je napsána jako součást potenciálního většího celku evropských rozměrů. Zdá se pak logické, že vyšla v nakladatelství Veduta jako projekt ambiciózní edice Koruna, v níž by měly vycházet životopisy dalších králů a královen.

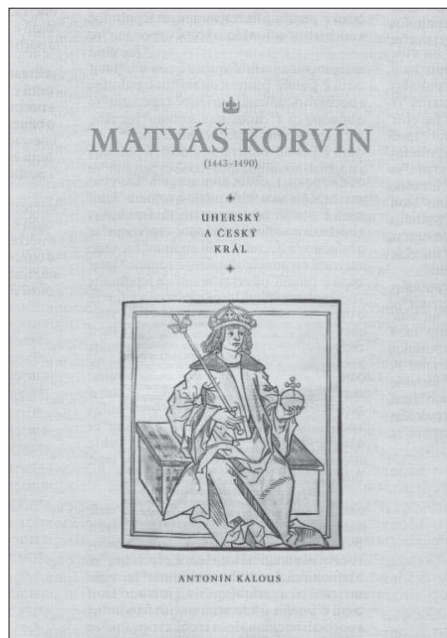
Matyášův život byl v mnoha ohledech neobyklý, plný konfliktů a podivností. Už jeho rodové jméno Corvinus bylo předmětem sporů. Sám Matyáš se tak nikdy neoznačoval, ovšem za jeho života jej tak nazývali jeho životopisci a autoři oslavující jeho osobu. Přesnější by bylo jméno Matyáš Hunyadi, maďarsky Hunyadi Mátyás. Rodové jméno *Corvinus* odpovídalo erbovní pověsti o havranu, latinsky *corvus*. Havrana s prstenem v zobáku najdeme na Matyášově neboli Korunovačnickém kostele v Budapešti, na jiných místech v Maďarsku a také ve znaku Maďarské pošty. Označení Matyáš Korvín je tedy nepřilíš přesné, ovšem přijímané téměř všemi národními historiografiemi.

Jeho narození neslo stigma nepřilíš urozeného původu, což se snažil podobně jako jeho otec Jan vyrovnat typickým způsobem pro svou dobu, především vojenskými a majetkovými zisky. Zahraniční politika Uher často působila v součinnosti s římskou kurií. Geografická poloha země předurčovala, aby celou křesťanskou Evropu bránila před osmanskými Turky, proti kterým Matyáš za finanční podpory z Říma uspořádal tři výpravy. V jejich rámci ovšem nedošlo k zásad-

nímu střetnutí, většinou měly podobu drobných šarvátek a v okamžicích, kdy Matyáš potřeboval své vojsko a finance zapojit do akcí na západě, uzavíral s Turky příměří. To mělo později neblahé důsledky pro celou Evropu a České království obzvláště. Dokonce ho někteří obviňují z toho, že když se vyhýbal řešení osmanského nebezpečí, nepřímo přivolał katastrofu roku 1526.

Pozici si však Matyáš dovedl mezinárodně upevnit, a to bojem proti českým kacířům. Sám z toho navíc finančně profitoval, protože jeho výpravy na Moravu a do Slezska byly většinou kořistnického rázu. Je to jeden z hlavních důvodů, proč se na něj a jeho mravní úroveň česká historiografie dívá skrze prsty.

Když chtěl založit královskou dynastii, námluvy nevěsty nebyly snadné kvůli problematické urozenosti Matyášova původu. Oženil se s Kateřinou z Poděbrad, která rovněž nepocházela z královského rodu, a jeho tchánem se stal Jiří z Poděbrad, český král. Bohužel při porodu prvního dítěte Kateřina zemřela i s dítětem a z příbuzných se stali definitivně rivalové. Další pokusy o výhodný sňatek mařily proměnlivé politické okolnosti, ale i despekt evropských panovníků, kteří jej považovali za parvenu a nechťeli mu dávat své dcery. Když konečně uspořádal svatbu 1474

s neapolskou princeznou Beatrix, slavnosti poněkud kazila nepřítomnost evropských vládařů, ačkoliv všichni byli předtím pozváni.

Hlavní text není členěn chronologicky, spíše tematicky. Autor sleduje historii rodu Hunyadi, obtížnou cestu Matyáše na trůn, roky jeho vlády, opory moci, finanční a vojenské reformy. Pojednává také o uherském duchovenstvu a šlechtě. Odborný text je psán s neobvyklou názorovou vyzrálostí, nadhledem, a přitom detailně, přičemž autor nešetří úryvky z dobových dokumentů, které mnohdy pikantně ozvláštňují historický výklad

a přibližují lidskou tvář středověké společnosti:

„Nenechal se připravit o lidské radovánky, kdykoliv byl schopen se zaplést s nevěstkami, ale vdáných žen se stranil.“ V historiografii českých bratří se objevila příhoda vztažená k Janu Filipcovi. Ten jako biskup navracel panenství jedné brněnské dívky, která o něj přišla po setkání právě s králem Matyášem. A na mnoha dalších místech se dozvídáme o tom, že Matyáš se rád zapléтал do milostných dobrodružství. Zpráv o nich se objevuje celá řada a nejedná se jen o brněnský případ, ale také v Olomouci se děly podobné věci. Oldřich Kalenice z Kalenic zmiňuje „Holomúckú pannu, která sú v ruoženém věnci jako jeptišku k vylování (tj. zahalení hábitem) do kostela uvedli, když jest jasný král Matyáš uherský s ní přes

noc vesel byl, a naši milí kněží to rozhlásili slavně v kostele, že čistá panna jest, jako by se z své máteře tepruov narodila“ (str. 296).

Knihy věnuje poměrně značný prostor projevům Matyášovy moci vůči Transylvánii a Moldávii, česko-uherské válce, královu konfliktu s Jiřím z Poděbrad, jehož vyvrcholením byla olomoucká volba Matyáše českým králem a slavnost v Dómě sv. Václava v Olomouci. Vláda v Čechách i na Moravě, stejně jako v Lužici a Slezsku, měla řadu karikaturních rysů. Podobně se vyvíjel i další spor s novým českým králem Vladislavem II. Jagellonským. V Uhrách byl Matyáš hojně kritizován, protože kvůli českým a zahraničním sporům Matyáš neměl čas na řešení domácích, uherských záležitostí.

Přesto Matyáš patřil v té době mezi nejmočnější panovníky a významně ovlivňoval nejen dějiny střední Evropy, nýbrž udržoval diplomatické kontakty se všemi významnými evropskými mocnostmi a spolupracoval i s římskými papeži. Nejnapjatější vztahy panovaly mezi ambiciózním Matyášem a římským císařem Fridrichem III., které přetrvávaly až do královny smrti 1490.

Knihu doprovází množství černobílých ilustrací a barevné přílohy. Dílo je bez nadsázky průkopnické nejen tím, že autor shromáždil obrovské znalosti doby, vlády i osobnosti krále Matyáše, přičemž využil své výborné znalosti maďarských historických prací a maďarských dokumentů.

Setkání Jiřiho z Poděbrad s Matyášem Korvínem. Autor: Aleš Mikoláš. Rok vzniku: 1878. Technika: olej, plátno. Rozměry: 157 × 225 cm.

V mnohém novátorský je totiž způsob podání tématu – při vší odbornosti je napsáno čtivě, s hlubokým pochopením neměnnosti lidské povahy, ale i svérázu období středověku. K výroku jednoho recenzenta knihy, že „Matyáš Hunyadi si svou biografii skutečně zasloužil“ můžeme dodat, že „Antonín Kalous si skutečně zasloužil nominaci díla na cenu Magnesia Litera“, neboť jeho publikace splňuje vysoké nároky širokého okruhu čtenářů a po právu se řadí mezi základní biografická díla českých králů.

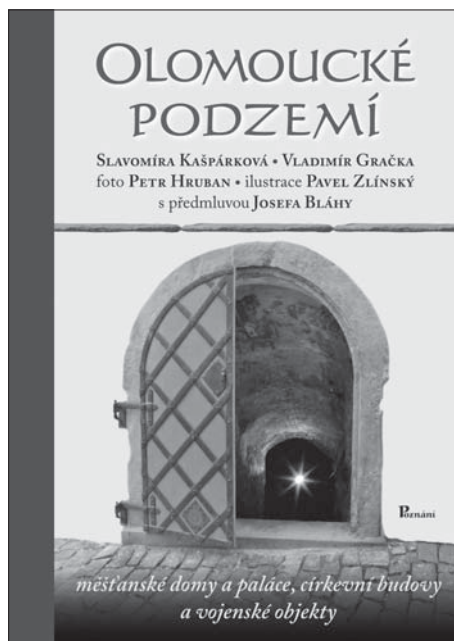
Matyáš Korvín (1443–1490) : uherský a český král / Antonín Kalous. – České Budějovice : Veduta 2009. ISBN 978-80-86829-48-7.

RECENZE

Mapa staré Olomouce ukrytá v kameni

Helena Veličková

Archeologické výzkumy už se staly jakýmsi stálým atributem olomouckého dění. Pod terénem, kudy denně chodíme, se skrývá bohatá minulost. Někdy archeologové vytěží mimořádné nálezy, jakými byly v roce 1986 bronzové a železné ostruhy, zlaté artefakty, surový jantar z Pobaltí, skleněné perly ze Středomoří. Byl to důkaz, že mocenské centrum Olomouce v předvelkomoravské době sídlilo na hranicích dnešního Povlu a Nových Sadů, a podivně se vyhnulo strategicky výhodnému Olomouckému kopci. Ten totiž byl sakrálním centrem pohanského kultu, a tedy vyloučen z profánního života. Zbytky mysteriózní tradice dosud nese Michalský kopec. Ten středověcí učenci nazývali „Julii Mons“, Juliovo návrší, neboli v novověku Juliusberg. Souvislost s Juliem Caesarem je zjevná. Od 15. století byl Michalský kopec chápán jako duchovní centrum Olomouce a s jeho zvláštním charakterem se spojovalo i gotické město jako celek. Duchovní ráz má tedy Olomouc ve vínku odedávna a na jeho vzhledu, plném chrámových věží, umě-

lecky pojatých staveb, kašen, soch a atraktivních domů je to znát. To vše se však týká povrchu zemského terénu.

Ve středověku vnímali přírodu mnohem citlivěji, a zhmotněním všeho posvátného bylo vše, co pochází z Matky Země – zdroj vody, skála, strom. Skála a kamení byly zjevením jejich útroby a kostí. Skála symbolizovala stabilitu, nezničitelnost, tedy i neměnnost řádu světa a od něho odvozené zákony, které na jejich narušitele tvrdě, ale neodvratně dopadnou. Pukliny ve skále Michalského kopce byly uměle zaceleny, ale zdroje vody a prameny, které přispívaly k posvátnému charakteru místa, zůstaly a přesunuly se o kousek dál. Posvátné prameny v okolí kostela sv. Michala i pod ním byly mocné proto, že byly „živé“, tj. voda se pohybovala. Takovou vodou bylo možno pokřtít člověka, proto zde bylo baptisterium. Středověká synagoga v někdejší Židovské, nyní Univerzitní ulici, byla vybavena lázní, mikve, sloužící rituálnímu očištění. Její kapacita byla nejméně 762 litrů pramenité, „živé“ vody.

V podzemí kaple sv. Jana Sarkandra se nacházejí rekvizity související s jeho mučednickou smrtí, ale v objektu je i dosud funkční studánka, ze které prý vytryskla voda právě ve chvíli, kdy na toto místo dopadla hlava zmučeného a již mrtvého kněze.

Na Žerotínově náměstí (nyní Kněžský seminář) archeologové zjistili, že mniši zde vytahovali užitkovou vodu pro provoz kláštera ve vědrech. Studna byla zasypána až v polovině 16. století a nahrazena vodovodem.

Zasypání odvodňovacího systému v 19. století mělo pro město drastické následky – podmáčení a těžké statické poruchy základů historických domů. Na jejich záchranu byly pak vynaloženy milionové částky.

Prozkoumání skryté kamenné Olomouce napomohly nálezy starých map, výzkumy ve sklepech a drobné výkopy při rekonstrukcích. Výsledky prokázaly, že areál Blažejského náměstí se přibližně kryje s tvarem jakéhosi zčásti přírodního pahorku, dotvářeného lidskou rukou. Jde o skalní podloží povolně se zvedající z původní dosti zamokřené říční nivy. Zde obchodníci vjížděli do města, pobývali v celním prostoru a pokračovali k Dolnímu nebo Hornímu náměstí na tržiště, a to už v 9.–10. století.

Podzemí jednotlivých měšťanských domů a paláců zkoumal odborný tým v roce 1972, ale brzy byla práce zastavena. Přitom právě podzemí nám utváří představu o nejstarší vývojové fázi města, o rozsahu a významu objektů. Nepodléhalo většinou dramatickým změnám, které se odehrávaly nad zemí, válkám, požárům, mnohdy je nezasáhl ani zánik starého a vznik nového. Ve vzácných případech v podzemí zůstala zachována i atmosféra doby jeho vzniku. Je zřejmé, že už v raně gotickém období byla Olomouc významným městem

s množstvím sakrálních staveb i obytných domů. Materiálem nebyl jen lomový kámen, ale často i cihly. Doba renesance od poloviny 16. století zcela změnila tvář města směrem k velkoleposti a kráse. Katastrofa nastala po třicetileté válce. Více než dvě třetiny domů byly zbořeny, město bylo téměř vylidněno. Pouze podzemí zůstalo na mnoha místech uchráněno. V barokní době pak bylo vystavěno několik monumentálních komplexů – jezuitský komplex dnešní univerzity a konviktu s kostelem Panny Marie Sněžné, sloup Nejsvětější Trojice i klášter Hradisko. Novodobé zásahy základní historický fond příliš nenarušily, zachovalo se v něm nepředstavitelné bohatství téměř tisíciletého vývoje.

Současný stav poznání „podzemního města“, jeho měšťanských domů a paláců, církevních budov a vojenských objektů je podrobně zachycen a vyobrazen v knize *Olomoucké podzemí*, vydané nakladatelstvím Poznání 2009. Je výsledkem spolupráce historiků, archeologů, výzkumníků a fotografů – autorství se dělí mezi Slavomíru Kašpárkovou, Vladimíra Gračka, Josefa Bláhu, Petra Hrubana a Pavla Zlínského. Patří k velkým zásluhám statutárního města Olomouce, které vypomohlo finančně, a všech, kteří umožnili přístup do jinak skrytých míst pod zemí, že konečně existuje důkladné, komplexní slovní i fotografické vyobrazení toho, na čem dnes doslova všichni stavíme svoji přítomnost i budoucnost.

Olomoucké podzemí : měšťanské domy a paláce, církevní budovy a vojenské objekty / Slavomíra Kašpárková, Vladimír Gračka ; fotografie Petr Hruban ; ilustrace Pavel Zlínský ; předmluva Josef Bláha. – Olomouc : Poznání, 2009. ISBN 978-80-86606-92-7.

REGIONÁLNÍ KULTURNÍ OSOBNOSTI

ČERVENEC

Bartoník, Vincenc – spisovatel

* 19. 07. 1920 Vrbka, okr. Kroměříž

† 12. 10. 1991

Literatura: Týdeník Kroměřížska, 31.10.1991.

Cornova, Ignác – historik; filosof; básník

* 25. 07. 1740 Praha

† 25. 07. 1822 Praha

Místa působení: Brno

Pozn.: jeho filosofické dílo ovlivnily myšlenky francouzských osvícenců, zejména Voltaira

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [9] C. Praha 2008.

Dokulil, Jan – archivář; básník; knihovník; překladatel

* 13. 07. 1910 Mastník, okr. Třebíč

† 01. 02. 1974 Svitávka, okr. Blansko

Místa působení: Měříň, okr. Žďár nad Sázavou; Protivanov, okr. Prostějov; Svitávka, okr. Blansko; Třebíč; Uhřínov, okr. Žďár nad Sázavou

Pozn.: v letech 1957–65 vězněn

Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 1. A–G. Praha 1985; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982.

Filipek, Anna – básnířka

* 27. 07. 1950 Jablunkov-Radvanov, okr. Frýdek-Místek

† 16. 12. 1997

Místa působení: Dolní Lomná, okr. Frýdek-Místek
Pozn.: tvorba v nářečí; spolupracovala s místní organizací Polského svazu kulturně osvětového
Literatura: Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Formanová, Eva – dramatička; publicistka; divadelní a rozhlasová spolupracovnice; prozaička; překladatelka

* 31. 07. 1910 Jihlava

† 06. 12. 1980 Praha

Pozn.: působila v Praze, Plzni, Karlových Varech
Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 1. A–G. Praha 1985.

Horníček, Ignác – historik; kulturně-osvětový pracovník; publicista; vlastivědný pracovník

* 17. 07. 1890 Tlumačov, okr. Zlín

† 04. 05. 1949 Bratislava (Slovensko)

Místa působení: Olomouc; Opava; Tlumačov, okr. Zlín

Pozn.: organizátor zdravotní vojenské služby

Literatura: Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 1. Opava 1972; Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962; Matoušek, M.: Malý biografický slovník československých lékařů. Praha 1964.

Kalenský, Josef – autor dětské literatury; překladatel

* 12. 07. 1860 Moravské Budějovice, okr. Třebíč

† 14. 12. 1951 Praha

Pozn.: v Praze ředitel hudebního nakladatelství M. Urbánka

Literatura: Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962; Pernica, B.: Písemnictví na západní Moravě. Přerov 1938.

Klimeš, Vladimír – autor odborné literatury; historik

* 01. 07. 1910 Bludov, okr. Šumperk

† 03. 08. 1983 Praha

Pozn.: redaktor Českého slova, Zemědělských novin; přednášel teorii a dějiny žurnalistiky na Vysoké škole politické a sociální v Praze, na Univerzitě Karlově v Praze; byl ředitelem Ústavu pro teorii a dějiny hromadných sdělovacích prostředků; předseda Mezinárodní komise pro dějiny tisku; autor učebnic

Literatura: Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. 1. Praha 2007; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 1 (13). Ostrava 2000; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999.

Kroupa, Adolf – kulturně-osvětový pracovník; básník; překladatel; publicista; editor

* 25. 07. 1910 Tábor

† 16. 08. 1981 Kurdějov, okr. Břeclav

Místa působení: Brno

Pozn.: překládal hlavně francouzskou poezii ale i Pabla Nerudu, Nazima Hikmeta a Jannise Ritsose

Literatura: Rovnost, 3.1.1996; Chmel, Z.: Galerie brněnských osobností. 2. K–P. Brno 1999; Kdy zemřeli ...? 1980–1985. Praha 1992.

Pražáková, Hana – autorka dětské literatury; nakladatelská redaktorka; překladatelka; rozhlasová pracovnice

* 13. 07. 1930 Turnov, okr. Semily

Místa působení: Brno

Pozn.: překládá z ukrajinštiny; od roku 1962 působení v Brně; dcera Františka Křeliny

Literatura: Ladění, 10, 2005, č. 3; Zlatý máj, 34, 1990, č. 6.

Sikora, Roman – básník; prozaik; dramatik; publicista

* 03. 07. 1970 Třinec, okr. Frýdek-Místek

Místa působení: Brno

Pozn.: roku 1998 s přáteli založil internetový divadelní časopis YORICK, kde až do jeho zániku v roce 2000 uveřejňoval recenze a eseje; kromě divadelních her píše pohádky, básně, povídky

Literatura: Salon. Literární příloha Práva, 2004, č. 355; Amatérská scéna, 46 (55), 2009, č. 4.

Šmahelová, Helena – autorka dětské literatury; prozaička

* 14. 07. 1910 Řestoky, okr. Chrudim

† 05. 11. 1997 Rakovník

Místa působení: Olomouc

Literatura: Slovník české literatury 1970–1981. Praha 1985; Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 2. M–Ž. Praha 1998; Čeští spisovatelé 20. století. Praha 1985.

Wattolik, Franz Seraphin – novinář; publicista; vydavatel

* 31. 07. 1850 Opava

† 27. 12. 1898 Opava

Místa působení: Moravská Ostrava, okr. Ostrava
Literatura: Biografický slovník Slezska a severní
Moravy. 11. Ostrava 1998.

SRPEN

Balcárek, Pavel – historik

* 03. 08. 1940 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: zaměřen na moravskou historii

Literatura: Kdo je kdo. 91/92. Česká republika.

Federální orgány ČSFR. 1. A–M. Praha 1991;
Vlastivědný věstník moravský, 57, 2005, č. 4.

Barbořík, Josef – kronikář; redaktor; vlastivědný
pracovník

* 16. 08. 1910 Fryšták, okr. Zlín

† 21. 01. 1999 Holešov, okr. Kroměříž

Místa působení: Bystřice pod Hostýnem, okr.
Kroměříž; Fryšták, okr. Zlín

Pozn.: spoluredaktorem Zpravodaje města Bys-
třice pod Hostýnem

Literatura: Zapletal, Č.: Literární místopis Fryš-
tácka. Zlín 1991; Slovník osobností kulturního
a společenského života Valašska 2000. Valaš-
ské Meziříčí 2000.

Gabriel, Jiří – autor odborné literatury; filosof

* 22. 08. 1930 Baťovo (Podkarpatská Rus)

Místa působení: Brno

Pozn.: zabývá se dějinami novodobé filosofie; au-
tor řady studií a publikací

Literatura: Český biografický slovník XX. století.
1. A–J. Praha 1999.

Hovořáková, Marie – prozaička; autorka dětské
literatury

* 22. 08. 1910 Seninka, okr. Vsetín

† 11. 03. 1971 Dobřany, okr. Plzeň

Místa působení: Huslenky, okr. Vsetín; Kopanice,
okr. Frýdek-Místek; Vsetín

Pozn.: autorka knih z Valašska

Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti,
díla, instituce. 2/I. H–J. Praha 1993; Slovník
osobností kulturního a společenského života
Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Paráček, Mirko – básník; prozaik; publicista

* 13. 08. 1920 Brno

† 17. 07. 1991 Praha

Místa působení: Brno

Pozn.: autor próz se sportovní tematikou

Literatura: V roce 1991 zemřeli. Brno 1992; Lexi-
kon české literatury. Osobnosti, díla, instituce.
3/II. P–Ř. Praha 2000.

Peroutková, Ivana – prozaička; redaktorka; pře-
kladatelka; divadelní kritička

* 14. 08. 1960 Karviná

Pozn.: autorka knih pro děti a mládež; překládá
z angličtiny

Literatura: Současní čeští spisovatelé knih pro
děti a mládež. 2. Praha 2007.

Richter, Václav – básník; prozaik; překladatel;
redaktor; sběratel pověstí

* 26. 08. 1940 Babice nad Svitavou, okr. Brno-
venkov

† 29. 01. 1999

Místa působení: Dolní Věstonice, okr. Břeclav;
Hustopeče, okr. Břeclav; Křepice, okr. Břec-

lav; Příbice, okr. Břeclav; Troskotovice, okr. Znojmo; Valtice, okr. Břeclav; Zaječí, okr. Břeclav; Šitbořice, okr. Břeclav

Pozn.: sběratel žakovských perliček a kantorských „překlepů“; spolupracoval s Čs. rozhlasem; překládal z ruštiny

Literatura: Slavíková, V.: Spisovatelé Jihomoravského kraje. Brno 1989; Malovaný kraj, 35, 1999, č. 2.

Řeháčková, Věra – prozaička

* 14. 08. 1950 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: autorka psychologických románů ze současnosti a knih pro dívky

Literatura: Černá, J.: Slovníček současných brněnských spisovatelů. Brno 1994; Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů. Praha 2005.

Šmahlík, Leopold – básník; kulturně-osvětový pracovník

* 24. 08. 1890 Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín

† 06. 05. 1976 Zábřeh, okr. Ostrava

Místa působení: Frenštát pod Radhoštěm, okr. Nový Jičín; Frýdlant nad Ostravicí, okr. Frýdek-Místek; Litovel, okr. Olomouc; Sudice

Oblast působení: Frýdecko-Místecko; Hlučínsko; Novojičínsko

Pozn.: přispíval do krajinického tisku; vedl ochotnické divadlo

Literatura: Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 5. Opava 1983; Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Vachek, Karel – filmový režisér; básník

* 04. 08. 1940 Tišnov, okr. Brno-venkov

Pozn.: hlavním tématem jeho filmů je politické dění; po roce 1990 scenárista a režisér Krátkého filmu v Praze

Literatura: Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. 1. Praha 2007; Československý biografický slovník. Praha 1992; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

ZÁŘÍ

Cibulka, Hanns – básník; prozaik; knihovník

* 20. 09. 1920 Krnov, okr. Bruntál

† 20. 06. 2004 Gotha (Německo)

Pozn.: žil trvale v Německu; od roku 1952 ředitelem knihovny ve městě Gotha (Německo)

Literatura: Region. Krnovské noviny, 6.6.1995; Vlastivědné listy, 26, 2000, č. 2.

Coufal, Petr – hudebník; textař; publicista

* 09. 09. 1970 Jihlava

Místa působení: Polná, okr. Jihlava

Pozn.: v roce 1993 založil rockovou skupinu Čtyři z tanku a pes; příspěvky do regionálního tisku – Polenský zpravodaj, Polenské listy; působení v ochotnickém divadle

Literatura: Prchal, J.: Biografický slovník Polenska. Polná 2002.

Crha, Stanislav – básník

* 20. 09. 1910 Velešovice, okr. Vyškov

† 16. 10. 1993 Brno

Místa působení: Brno; Ivanovice na Hané, okr. Vyškov

Pozn.: od roku 1948 perzekvován pro náboženské přesvědčení a roku 1957 donucen odejít ze školství; živil se jako pomocný dělník

Literatura: Machala, L.: Průvodce po nových jménech české poezie a prózy 1990–1995. Olomouc 1996.

Dittler, Karel – dramatik; překladatel

* 27. 09. 1910 Kyjov, okr. Hodonín

† 14. 12. 1984 Frýdek-Místek

Místa působení: Brno; Ostrava

Pozn.: překládal sovětské hry pro mládež; autor divadelních her pro mládež

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 3. Opava – Ostrava 1995; Kdo je kdo v Československu. 1. A–J. Praha 1969.

Ebner-Eschenbach, Marie von – dramatička; prozaička

* 13. 09. 1830 Zdislavice, okr. Kroměříž

† 12. 03. 1916 Vídeň (Rakousko)

Místa působení: Louka, okr. Znojmo; Zdislavice, okr. Kroměříž

Pozn.: žila též ve Vídni; psala německy – povídky, novely, romány čerpající často z moravského prostředí; označována za „rakouskou Boženu Němcovou“

Literatura: Duha, 4, 1990, č. 3; Kubíček, J.: Marie von Ebner-Eschenbach v české literatuře. Brno 1976; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999.

Floss, Pavel – dramatik; filosof; historik

* 22. 09. 1940 Olomouc

Místa působení: Olomouc; Přerov; Uherské Hradiště; Uherský Brod, okr. Uherské Hradiště

Pozn.: napsal několik rozhlasových a divadelních her; publikuje v časopisech

Literatura: Kdo je kdo. 91/92. Česká republika. Federální orgány ČSFR. 1. A–M. Praha 1991; Český biografický slovník XX. století. 1. A–J. Praha 1999.

Kapinus, Josef – sochař; řezbář; malíř; publicista

* 12. 09. 1900 Láz, okr. Třebíč

† únor 1968 Jaroměřice nad Rokytnou, okr. Třebíč
Místa působení: Jaroměřice nad Rokytnou, okr. Třebíč

Literatura: Zejda, R. – Hedbávný, M. – Jindra, P.: Osobnosti Třebíčska. Třebíč 2000.

Karafiát, Ferdinand – prozaik

* 01. 09. 1870 Horní Štěpánov, okr. Prostějov

† 13. 04. 1928 Konice, okr. Prostějov

Místa působení: Konice, okr. Prostějov

Pozn.: od roku 1898 působil v Konici; přispíval do časopisů Hlasy z Hané, Stráž na Hané aj.; autor populárně lékařských a všeobecně vzdělávacích článků, próz s lékařskou tematikou

Literatura: Masarykův slovník naučný. 3. Praha 1927; Matoušek, M.: Malý biografický slovník československých lékařů. Praha 1964; Navrátil, M.: Almanach českých lékařů. Praha 1913; Vybíral, B.: Beletristický přínos Olomouckého kraje. Olomouc 1940.

Polavský, Arnošt – historik umění; prozaik; redaktor

* 14. 09. 1890 Adamov, okr. Blansko

† 12. 01. 1958 Praha

Místa působení: Moravská Ostrava, okr. Ostrava
 Pozn.: spolupracovník Vídeňských listů; na začátku německé okupace se podílel na vydávání ilegálního časopisu V boj; v letech 1945–48 redaktor Svobodného slova

Literatura: Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962; Český biografický slovník XX. století. 2. K–P. Praha 1999.

Stuna, Rudolf – historik; filosof; básník; publicista
 * 12. 09. 1930 Praha

† 11. 02. 2008

Místa působení: Olomouc

Pozn.: přispíval do regionálního tisku; autor historických a filosofických statí a recenzí ve Filosofickém časopise; spolupracoval s revuí Střední Morava

Literatura: Slovník českých filozofů. Brno 1998.

Tomášová, Míla – básnířka

* 24. 09. 1920 Kotvrdovice, okr. Blansko

† 12. 05. 2001 Praha

Pozn.: zájem o náboženskou a jógickou filosofii

Literatura: Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999; Regenerace, 10, 2002, č. 12.

Vodička, Timoteus – básník; editor; literární vědec; prozaik; překladatel; redaktor

* 16. 09. 1910 Olomouc

† 12. 05. 1967 Olomouc

Místa působení: Olomouc

Pozn.: vstoupil do benediktinského řádu (řeholní jméno Vavřinec); roku 1941 z řádu vystoupil; v letech 1946–48 lektor nakladatelství Universum v Praze; věnoval se teorii překladu, literární kritice, sociální etice a životopisným statím; překládal anglosaskou literaturu

Literatura: Olomoucké hřbitovy a kolumbária. Olomouc 2001; Rotrekl, Z.: Skrytá tvář české literatury. Toronto 1987; Slovník českých spisovatelů od roku 1945. 2. M–Ž. Praha 1998; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

Zábranská, Zdena – básnířka; publicistka; překladatelka; redaktorka

* 01. 09. 1940 Uherské Hradiště

Místa působení: Brno

Pozn.: přispívá do řady novin a časopisů zejména překlady francouzských básníků

Literatura: Slovník české literatury 1970–1981. Praha 1985; Báseň mého srdce. Brno 2005.

Krok informuje

Krok vychází čtvrtletně v březnu, červnu, září a prosinci. Je k dostání (20 Kč) ve Vědecké knihovně v Olomouci, v knihkupectví Fontána, Kosmas, Studentcentrum, Tycho. Předplatné

na 12 měsíců dopředu činí 80 Kč. Objednávky zasílejte na sekretariát Vědecké knihovny, Bezručova 3, 779 11 Olomouc, nebo telefonicky na číslo 585 205 394, mail info@vkol.cz.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí, názory autorů nemusí vždy vyjadřovat stanovisko redakce. Za věcný obsah článku ručí autor.

敏

事

慎言

孔子曰學而敏事慎言也

國華館

„Rychlost v konání,
zdrženlivost v řeči“

(Konfucius)

Výstavní prostor
Konfuciova chámy
v Pekingu

Z obsahu:

Čína se k nám dostává blíž

- Xu Weizhu

Taiji, aneb jak správně obejmout tygra

- Jana Hrbáčová

Kulturní svéráz dnešní Číny

- Dagmar Skokanová

Čínský drak k pohledání

- Jiří Hubička

Čínské písmo je zkouška intelektuální odvahy

- Jiří Janoš

Z dějin Arcidiecézního muzea v Olomouci

(2. část) - Leoš Mičák

2